

ביקריה הקב"ה כביכול תובע את כבודו של הת"ח ולכן זה שסיפר אחרי מר שמואל נענש מיד מן השמים.

אומרת הגמרא אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר ממתן של תלמידי חכמים נופל בניהנם שנאמר (תהלים קכ"ה) והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל, אפילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון פירושו שהקב"ה יוליף את פועלי האון לגיהנום.

ומה הוא הלשון המספר אחר מיטתן של ת"ח, מפורש בצד על הגליון מן הערוף שהמילה מיטתן מתפרשת מלשון הטיה כלומר הוא מספר אחרי ת"ח לומר עליהם שהוא נטה מן הדרך הישרה, וכדברי ר' ישמעאל בהמשך הגמרא שאם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אסור להרהר אחריו שוודאי עשה תשובה, ולכן אסור לספר אחריו על מיטתו פירושו על נטייתו שהוא נטה מן הדרך הישרה שוודאי הוא עשה תשובה, כך פירש הערוך.

המהרש"א גם עמד על כך למה קודם הוזכר בגמרא המספר אחר המת ואילו אצל ת"ח כתוב המספר אחר מיטתן של ת"ח, מסביר המהרש"א משום שאין הגמרא רוצה לומר את הלשון מת בצדיקים שהרי למדנו לעיל בדף י"ח תחת עמוד ב' שהצדיקים במיתתן קרוים חיים וא"כ נקט הגמרא את הלשון על מיטתן כאילו שהם שוכבים בחיים על המיטה ולכן הוא נקט את הלשון הזה כי הרי כך כתוב בפסוק שהוא דורש והמטים עקלקלותם, וגם הוזכר כך שבגמרא ובירושלמי ובמדרשים פטירתן של צדיקים כתוב כד דמיק, כשהוא ישן, ודימו בזה את מיתתן של צדיקים לאדם היושן על מיטתו, זהו כוונת דברי המהרש"א שלכן הוזכר מיטתן כאילו הם שוכבים על מיטתם, ואיך נדרש הפסוק יוליכם ה', שאפילו בשעה ששלום מסביר המהרש"א הכוונה הרי בעת מיתתן של הצדיקים מפורש בגמרא כתובות בדף ק"ד שאז מלאכי השרת מקדימים לפני הצדיקים לומר להם שלום, ואז את פועלי האון מוליכים לגיהנום כמו שמפורש שם בגמרא שמלאכי חבלה מקדימין לפנייהם לומר להם אין שלום אמר ה' לרשעים, כך מבואר שם בכתובות ק"ד, כך הסביר המהרש"א את כוונת דברי הגמרא.

והלימוד מן הפסוק והמטים עקלקלותם הסביר רש"י הרי בפסוק שלמעלה מזה כתוב היטיבה ה' לטובים ובסמוך לזה כתוב והמטים עקלקלותם פירושו המכריעים מלשון כד נוטא כשיש בכף המאזנים חובות וזכויות כף מאזנים אחת יש עבירות חובות ויש בכף שניה זכויות, אלו המכריעים את חובותיהם יותר מזכותם להטות את כף מאזנים לכף חובה אלו הם הנקראים המטים עקלקלותם ואלו הם שמוליכים אותם לגיהנום.

אומרת הגמרא תנא דבי רבי ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו כיום שמא עשה תשובה על אף שראית שהוא עבר עבירה שמא הוא כבר עשה תשובה, שואלת מיד הגמרא שמא סלקא דעתך וכי רק ספק יש בדבר אם הוא עשה תשובה אלא ודאי עשה תשובה ומכיון שבוודאי עשה תשובה שוב אין לך רשות

והיתה התכלת של ר' יונתן נגררת אמר לו ר' חייא שיגביה את התכלת את הציצית כדי שלא יאמרו שהמתים הקבורים שם לא יאמרו למחר הם באים אצלנו ועכשיו מחרפים אותנו, שאל אותו ר' יונתן וכי המתים יודעים כ"כ הרבה מה נעשה בין החיים הרי כתוב והמתים אינם יודעים מאומה, ור' חייא תירץ לו שהכוונה להרשעים שבחיייהם קרוים מתים והגמרא האריכה לדון בזה בענין ידיעתם של המתים מן הנעשה בין החיים, ועל זה ממשיכה עכשיו הגמרא ואף ר' יונתן הדר ביה, שאף ר' יונתן שהקשה כך לר' חייא חזר בו.

דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה מנין לנו שהמתים משוחחים זה עם זה שנאמר (דברים ל"ד) ויאמר ה' אליו הקב"ה אמר למשה רבינו, זה נאמר בפטירתו של משה, ואת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מאי לאמר מפרשת הגמרא אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שילך לומר לאבות הקדושים שבועה שנשבעתי לכם אותה שבועה שנשבעתי לאבות כבר קיימתיה לבניכם כבר קיימתי לבניכם לתת להם את הארץ. מזה למדה הגמרא שר' יונתן סבור שמה רבינו הולך לומר לאבות הקדושים את מה שנצטווה לומר להם, הרי שהמתים מספרים זה עם זה.

וכפי שהגמרא מסבירה,

- דף י"ט ע"א

ואי סלקא דעתך דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי ואם המתים אינם מבינים כלום ואין להם שום הבנה וידיעה רק בצער הגוף שלהם אז מה יהיה מזה שהם ישמעו ומשה רבינו יאמר להם את מה שהקב"ה מצווה לומר אלא שע"כ ר' יונתן חזר בו והוא סבור שהמתים כן יודעים.

שואלת עכשיו יוב הגמרא אלא מאי ידיעי ולפי מה שאתה מוכיח מדברי ר' יונתן שהוא סובר שהם כן יודעים למה ליה למימר להו אם הם יודעים אז הרי הם יודעים בלי שיגידו להם ולא יזהו צורך אמרו למשה רבינו שיאמר את זה לאבות. עונה הגמרא לאחזוקי ליה מיבותא למשה שיחזיקו טובה למשה רבינו על הבשורה שהוא מבשר לו.

אומרת הגמרא אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת אדם המספר בגנותו של אדם שמת לאחר מיתתו הרי זה כאלו מספר אחרי האבן כמו שהאבן לא איכפת לו ממה שמספרים ומדברים עליה, איבא דאמרי דלא ידעי משום שאין המת לא יודע בכלל שדיברו עליו, ואיבא דאמרי דידיעי ולא איכפת להו אמנם המתים כן יודעים אבל זה לא איכפת להם ולכן זה כמספר אחרי האבן.

שואלת הגמרא איני והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל היה מי שהוא שדיבר בגנותו של האמורא הקדוש שמואל אחרי פטירתו, ונפל קניא ממללא נפל קנה גדול וכבד מן הגג, מטללא פירושו מן הגג, ובושא וקרעה, פתחה, לארנקא דמוחיה לכיס שבו המוח מונח ועי"ז הוא מת, הרי שהוא נענש מיד במקום ע"י שהוא סיפר אחרי מיטתו של מר שמואל.

עונה הגמרא שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע

אותה בגלל שהם עצמם היו דוגמא להם, הם עצמם גם היו גרים, התוס' מביאים פירוש שני לפרש מדברי הערוך שדוגמא השקוה הכוונה מי צבע, וזה לא היה מים מארררים, מים מרים, ממש, ולא מחקוה את התורה עליה היינו את המגילת סוטה, אלא ליראה אותה, כדי להפחיד אותה לכן עשו לה את זה אבל בעצם זה לא היה מים מארררים, ונדוהו בגלל שהוא היה מספר אחר מיסתן של ת"ח זה הרי היה אחרי פטירתן של שמעיה ואבטליון והוא דיבר בגנותם לכן נדו אותו, ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו כפי שנלמד לקמן שאדם שב"ד נדו אותו והוא מת בנדויו והיינו הוא מת לפני שהתירו לו את הנדוי ב"ד שולחים אבן להניח על הארון שלו, זה נקרא שסקלו אותו בנדויו, וסקלו את ארונו, הרי שיש כאן במשנה מעשה שנדו לכבוד הרב ע"י שהיה מספר אחר מיסתן של ת"ח.

והמזלזל בנטילת ידים מאי היא.

דתנן למדנו שם במסכתא עדויות המשכה של המשנה אמר רבי יהודה חס ושלום שעקביא בן מהללאל נתנדה ר' יהודה חולק על התנא שהזכיר שנדו את עקביא בן מהללאל ר' יהודה אומר שח"ו לא יתכן שנדו את עקביא בן מהללאל שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל מדובר לגבי שחיטת קרבן פסח ביום י"ד בניסן ערב פסח בין הערביים ואז כששוחטין את הפסחים היו ישראל מתחלקים לג' כיתות היו נכנסין כת ראשונה היו ממלאים את העזרה ואז שערי העזרה היו ננעלין, יש מי שסובר שהיו ננעלין מעצמם בדרך נס, יש מי שסובר שהיו נועלים אותם ועל זה אומר ר' יהודה הרי כשהיו נועלים את העזרה כשהעזרה היתה ננעלת על כל אדם מישראל בשעת שחיטת הפסחים והיו כשנתמאלא מפה לפה ("פה" בסגול) לא היה בכל אלו שהיו עומדים אז בעזרה לא היה בכלם אדם חשוב בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל ואיך יתכן לומר ח"ו שנדו את עקביא בן מהללאל אומר ר' יהודה, אלא את מי נדו, את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים הוא היה מזלזל בנט"י והרי נט"י זה גזירה שגזרו רבנן והוא שפקפק וזלזל זה נמי נקרא אומר רש"י לכבוד הרב, שהוא עבר על דברי חכמים שגזרו על נט"י, וסובר ר' יהודה שהוא זה אלעזר בן חנוך, שהוא זה שפקפק בנט"י ולכן נדו אותו, וכשמת, והוא מת עדיין לפני שהתירו לו את הנדוי, שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו הניחו אבן גדולה על הארון ללמדך (קמ"ץ תחת הדל"ת) שכל המתנדה ומת בנדויו בית דין סוקלין את ארונו, הרי שכבר היה לנו גם את הענין השני של המזלזל בנט"י שגם כן מנדין אותו לכבוד הרב.

המנים דעתו כלפי מעלה שזה המקרה השלישי שבו מצא ר"א שהיו מנדין לכבוד הרב, מאי היא ובמה זה מדובר. דתנן למדנו משנה, שלח לו שמעון בן שמח לחוני המעגל (סגול תחת הגימ"ל) צריך אתה להתנדות, הגמרא מספרת בארוכה במסכתא תענית דף י"ט איך שחוני המעגל (קמ"ץ תחת הגימ"ל) היה מבקש שירדו גשמים והתחילו גשמים מנטפים אז הוא אמר לא כך ביקשתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות, ירדו גשמי זעף אמר לא כך ביקשתי אלא גשמי

להרהר אחריו והני מילי ברברים שבנופו ששייך שהוא חזר בתשובה ושוב אסור להרהר אחריו אבל בממונא עד דמהדר למריה אם מדובר בעבירה של ממון הרי שם לא מועילה תשובה עד שהוא מחזיר את הממון לבעליו אם הוא גזל או לקח ממון שאינו שלו לא תועיל תשובה רק אם הוא מחזיר לבעליו.

אומרת הגמרא ואמר רבי יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות בית דין מנדין על כבוד הרב וכולן שנינו במשנתנו הבינה עכשיו הגמרא שמצינו כ"ד מקומות שלמעשה מסופר במשנה שחכמים נדו לכבוד הרב לפי שלא נשאו ולא חלקו כבוד כראוי לרבם, אמר ליה רבי אלעזר היבא היכן יש לך כ"ד מקומות במשניות שבהם מסופר על נדוי שהיו חכמים מנדים על כבוד הרב, אמר ליה לבי תשכח כשתמצא, נפק דק ואשכח אז הוא יצא דקדק ומצא תלת לא יותר מאשר שלשה, את הלשון הזה של נפק דק ואשכח מפרש התוי"ט בפרקי אבות פרק ב' משנה ט' כשר' יוחנן בן זכאי אומר לתלמידים צאו וראו איזו היא דרך ישרה מסביר התוי"ט את הלשון צאו וראו שהכוונה כמו שכאן אצלנו בברכות דף י"ט כתוב נפק דק ואשכח, היינו יציאת השכל להתרכז ולעייין בענין מסוים זה נקרא יצא, וזה גם כאן נפק הוא יצא, דקדק ואשכח תלת, ולא מצא אלא ג' מקומות, והם המזלזל בנטילת ידים, והמספר אחר ממתן של תלמידי חכמים, והמנים דעתו כלפי מעלה.

והגמרא מפרשת המספר אחר ממתן של תלמידי חכמים מאי היא, היכן מצאנו דין זה במשנה.

דתנן למדנו במשנה הוא היה אומר המשנה במסכתא עדויות מדברת על עקביא בן מהללאל ושם במשנה זה בפרק ה' משנה ו' אומרת המשנה שהוא עקביא בן מהללאל היה אומר אין משקיין לא את הגיורת ולא את המשוחררת הענין של השקאה מדובר באדם שמקנא לאשתו ואומר לה שלא תתיחד ולא תסתר עם איש פלוני והיא עברה על קנויו ונסתרה, הרי שהבעל מעלה אותה לביהמ"ק אל הסנהדרין שבלשכת הגזית ושם היו משקיין אותה מים המארררים, אומר עקביא בן מהללאל שמהפסוק שנאמר בפרשת סוטה בפרשת נשא כתוב בני ישראל הרי זה מיעוט, פרט לאשת גר ולאשת עבד משוחרר שזה נקרא גיורת ושפחה משוחררת, אשתו של גר או אשתו של עבד כנעני שנשתחרר נתמעטו לדעת עקביא בן מהללאל מבני ישראל, לומר שאין משקיין אותם אם הבעל קינא להם והיא נסתרה, וחכמים אומרים חכמים חולקים על עקביא בן מהללאל והם אומרים משקיין שכן משקיין אותן ואמרו לו מעשה בכרכמית (קוראים כורכמית) רש"י מפרש או שזה שמה של אותה שפחה או שכורכמית זה ע"ש מקומה, והם שאלו אותו מעשה בכורכמית שפחה משוחררת בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון ושמעיה ואבטליון כן השקו אותה מים המארררים, מוכיחים מזה חכמים שאמנם כן משקיין אותן, ואמר להם דוגמא השקוה, אז עקביא בן מהללאל אמר דוגמא השקוה, לפירושו של רש"י פירושו על שם שהיו דומים להם וזה נקרא כמו דוגמא, ומשום ששמעיה ואבטליון עצמם היו גרים שהרי הם היו מבני בניו של סנחריב כמו שמפורש בגמרא גיטין דף נ"ז ולכן הם השקו

נדוי שמנדין לכבוד הרב ומפורש הוא בברייתא.

עונה הגמרא במשנתנו קאמרינן והא ברייתא היא אמרנו שיש מקומות שבהם במשנה נתבאר הענין של מנדין לכבוד הרב, המעשה של תודוס איש רומי ושהיה ראוי לנדות אותו הוא ברייתא ולא משנה.

שואלת שוב הגמרא ובמתניתין ליבא וכי במשניות אין לי עוד ענין שמצאנו שמנדין לכבוד הרב, והא איבא הרי יש לנו כן, הא דתנן למדנו משנה, והיא נמצאת גם במסכתא עדויות גם במסכתא כלים כפי שמצויין בצד, שם למדנו חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא רבי אליעזר ממתה, מסביר רש"י מדובר בתנור של חרס, שהוא עשוי כמו כלי שמטלטל, היה להם תנורים קטנים שלא היו קבועים במקום אחד, היו יכולים לטלטל אותם ממקום למקום, ובכל מקום היו קבועים אותם לאדמה ושם היו אופין בהם, התנור הזה כיון שהוא מטלטל ותחלת ברייתו הוא מן הטיט אלא שמצרפין אותו בכבשן כמו שאר קדרות, כמו שאר כלי חרס, אז התנור הזה יש לו תורת כלי חרס שאם הוא נטמא אין לו תקנה להטהר אלא בנתיצה, צריך לנתוץ אותו ולשבור אותו, ואם הוא ניתץ את התנור בענין כזה שהוא חתך וחילק אותו סביב סביב כמו חוליות עגולות, הוא חילק אותו לכמה חלקים כשהוא חותך אותו מסביבותיו מחלק אותו לכמה חלקים לחוליות עגולות, ולאחר מכן חזר וחיבר אותו בטיט של חול בין חוליא לחוליא, כך הוא חזר ודיבק את חלקי התנור ששבר וחתך אותם לחתיכות הוא חזר ודיבק אותם בחול שהוא שם בין חוליא לחוליא, בזה נחלקו ר"א וחכמים, ר"א מטהר עולמית, בגלל שר"א סובר כיון שכלי זה נשבר וניתץ ע"י שחתכו אותו לחוליות ומה שעכשיו חזרו והדביקו אותו בטיט העשוי מחול עדיין לא מחזיר לא את השם כלי חרס שהרי הוא לא נשרף בכבשן מחדש, ודבר, כלי, שעשוי מן האדמה בלי שמצרפים אותו בכבשן הוא לא כלי, ואילו חכמים חלקו עליו וחכמים מטמאים, הרי שר"א מטהר וחכמים מטמאים, וזהו תנורו של עבנאי, עכנאי זה נחש, הנחש כורך את עצמו כמו עיגול, הוא מכניס את הזנב לתוך הפה, מאי עבנאי אמר רב יהודה אמר שמואל מלמד שהקיפוהו הלכות בעבנאי זה חכמים שחולקים על ר"א הקיפו אותו בהלכות כמו העכנאי, כנחש זה שכורך את עצמו בעיגול ומסביב, וממאווה וטמאו את התנור, ותניא למדנו בברייתא אותו היום אותו יום של המחלוקת הביאו כל מהרות שטיהר רבי אליעזר את כל הטהרות שנעשו בתנור זה או טהרות שנגעו באוירו של התנור, ור"א היה מטהר את הטהרות שהוא סבור שהתנור אין בו טומאה, ואילו חכמים שסבורים שהתנור כן טמא היו מטמאים את כל הטהרות שנעשו בתנור או נגעו באויר התנור ולכן הביאו את כל הטהרות שטיהר ר"א בגלל תנור זה ושרפום לפניו ושרפו אותם לפני ר"א ולבסוף ברכוהו, המילה ברכוהו הכוונה נדו אותו וברכוהו זה לשון נקיה, ובגלל שר"א הרבה מאד לחלוק בדבר זה וכפי שיש סיפור הדבר בארוכה בפרק הזהב בסופו (ב"מ דף נ"ט ע"ב) דברי ר"א וההוכחות שהביא לעצמו מן השמים, ולכן כיון שהאריך והרבה כ"כ לחלוק עליהם אז לכן הם ברכוהו וכפי שאמרנו ברכוהו זה נדוי בלשון חכמים

רצון, ולכן שלח לו שמעון בן שטח לומר צריך אתה להתנדות לפי שהטריח לפני המקום על עסק הגשמים כמו שעכשיו הבאנו מהגמרא לומר לו כך שאלתי כמה פעמים והנדוי הזה שהוא אמר שראוי לנדות אותו על שהטריח כלפי מעלה זה גם נדוי שהוא לכבוד הרב, מסביר רש"י שהרי כבוד המקום, כבודו של הקב"ה גם הוא כבוד הרב הוא, אלא ששמעון בן שטח למעשה לא נדה אותו והוא אומר ואלמלא חוני אתה גזורני עליך נדוי הייתי גזור עליך נדוי, אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו, מסביר רש"י את המילה מתחטא שזה מלשון חטא, היינו נקל בלבו לחטוא לאביו כשהוא יודע כמה הוא חביב אצל אביו, ולהטריח על תאותו, ולכן אני לא יכול לנדות אותך, בצד מבואר שיש עוד פירוש במילה מתחטא שמפרשים את זה מלשון ירידה או מלשון מתגעגע אבל תוכן הדברים הוא שחוני המעגל הוא בן חביב כביכול לפני הקב"ה שעושה לו את רצונו כמו בן המתגעגע לפני אביו ושאינו עושה את רצונו ולכן אומר שמעון בן שחט הוא לא מנדה אותו, ועליך הכתוב אומר (משלי כ"ג) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך, אז הרי גם כאן מצאנו שכיון שהגיס דעתו כלפי מעלה פירושו הטריח כלפי מעלה זה גם נחשב אחד מג' המקומות שבו מצא ר"א במשנה מפורש שהיו מנדין או רצו לנדות לכבוד הרב כי גם זה לכבוד המקום שזה כבוד הרב.

שואלת הגמרא ותו ליבא וכי לא מצאנו עוד מקרים, ר"א אומר שהוא מצא רק ג' מקרים וכי אין עוד, והא איבא יש הרי מה דתני רב יוסף רב יוסף למד בברייתא תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילין גדיים מקולסין בלילי פסחים גדיים מקולסים הכוונה צלולים כשהם שלמים ותולים את הכרעים, הקרסוליים, והקרביים, מסביבות הגדי הזה, וכשתוקעים בתוכו שפוד ועל שם כך הוא נקרא מקולס שהוא לשון מזויז, וכובע נחושת על ראשו פירושו וקולסא דנחשא, א"כ גדי מקולס זה גדי שאת הקרביים צולים מעליו, מניחים על השפוד על הגדי, כמו כובע נחושת על הראש מניחים עליו את הקרביים, הכרעיים, וכך צולים אותו, והוא הנהיג שינהגו בני רומי לאכול גדי צלוי כך בלילי פסחים זכר לקרבן פסח שהיו צולים אותו כשהוא שלם שהרי נאמר בקרבן פסח שצריך לצלות אותו על כרעיו ועל קרבו, כלומר על פירושו עם, עם הכרעיים ועם הקרביים, שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא תודוס אתה אלמלא שאתה אדם חשוב, גזורני עליך נדוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ, הרי ששמעון בן שטח סבור היה שיש לגזור עליו נדוי וזה גם כן נחשב לכבוד הרב, שאסרו חכמים את הדבר, חכמים אמרו שאסור לו לאדם לאכול גדי מקולס בלילי פסחים, למה, לפי שהוא קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ שהרואה איך אוכלים גדי צלוי אז הוא סבור שהקדישו אותו לשם קרבן פסח שהרי הוא רואה שהוא עשוי וצלוי בצורה שצולים קרבן פסח, אז חכמים גזרו ואסרו לעשות את זה, ולכן סבור היה שמעון בן שטח שראוי היה לנדות את תודוס, אז זה גם כן נקרא לכבוד הרב בגלל שהוא עבר על מה שאסרו חכמים לכן הוא רצה לנדות אותו, אז הרי שיש לנו עוד מקרה של

וא"כ מפרש הב"י שאדם חשוב כזה שיהיה ראוי שלא יתעסקו אפילו בק"ש עד שיקברו אותו בכבוד לא שכיח, אינו מצוי בדורותינו ולכן השמיטו הפוסקים מלהביא את דברי הגמרא, משום שבאמת רק בזמן הגמרא כמו רב יוסף, עליו אפשר לומר שהיה כל כך חשוב שאפילו ההתעסקות בק"ש מהווה פגיעה בכבודו ולכן ראוי להתעסק בקבורתו ולא להתעסק בשום דבר אחר ואין לנו אדם חשוב כזה בדורותינו.

עוד למדנו במשנה שלפני המטה ושלאחר המטה. אומרת הגמרא תנו רבנן למדנו בברייתא העוסקים בהספד בזמן שעוסקים בהספד, בזמן שהמת מוטל לפנייהם דהיינו שהמת נמצא באותו בית שבו הם יושבים בהספד נשמטין אחד אחד וקורין הרי כל יחיד נשמת ויוצא כדי לקרוא ק"ש אין המת מוטל לפנייהם כשהמת נמצא בבית אחר והם מספידים אותו כאן, זה פירוש אחד בדברי רש"י, ורש"י מביא שיש מפרשים שהמת נתון לצד אחר, כזה הדין הוא הן היינו אלו שבאו להשתתף בהספד יושבין וקורין הם יושבים וקורים ק"ש והוא האבל יושב ודומם כי האבל הרי פטור מק"ש אז הוא יושב ודומם, הם שאר הנאספים עומדים ומתפללין הם עומדים להתפלל תפילת י"ח, והוא שוב הכוונה לאבל עומד ומצדיק עליו את הדין צידוק הדין פירושו שהוא מצדיק עליו דין שמים ואומר רבון העולמים הרבה חמאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף כך הוא הלשון שהוא צריך לומר בצדוק הדין, שהבורא עולם לא נפרע ממנו להעניש אותו אפילו לא אחד מיני אלף מהעונש שהיה מגיע לו עבור החטאים שהוא חטא, וממשיך עוד יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו שתגדור את הפרצות כי הרי כל אסון נחשב פרצה ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים.

אמר אביו לא מבעי ליה לאינש למימר הכי שלא יאמר את הלשון הזו של לא נפרעת ממני שמשמע מזה שהוא חלילה אומר שראוי לפרוע ממנו וכאלו הוא אומר כלפי שמיא שיפרעו ממנו ח"ו אז לכן אין ראוי לומר כך, דאמר רבי שמעון בן לקיש וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשמן שאדם לא יפתח פיו לומר דבר רעה על עצמו ואמר רב יוסף מאי קראה איך לומדים את זה מהפסוק שנאמר (ישעיהו א') כמעט כסדום היינו כך אמרו כלל ישראל מאי אהדר להו נביא מה תשובה החזיר להם הנביא שמעו דבר ה' קציני סדום הרי מכיון שהם פתחו פה לקרוא לעצמם כאנשי סדום אז הנביא כך אומר להם וקורא להם בשם זה שהם פתחו לקרוא לעצמם קציני סדום.

למדנו במשנה קברו את המת וחזרו וכו' היה כתוב במשנה שאם יכולים להתחיל ולגמור חייבים בק"ש ואם לאו לא יתחילו.

שואלת הגמרא אם יכולים להתחיל ולגמור את כולה אין כך המשמעות במשנה שרק אם הם יכולים להתחיל וגם לגמור את כל ק"ש אז שיתחילו אבל פרק אחד או פסוק אחד לא אם לא יכולים להספיק רק פרק או פסוק אחד שלא יתחילו לקרוא ק"ש, על זה שואלת הגמרא ורמינהו למדנו

בלשון נקיה, הרי שמפורש כאן בברייתא וזה כבר דברי המשנה כל הענין של מחלוקת של ר"א וחכמים בענין תנורו של עכנאי, אז הרי שגם במשנה יש לנו שהיו מנדין בכבוד הרב.

עונה הגמרא אפילו הכי נדוי במתניתין לא תנן אין לך במשנה עצם הדבר שהיו מנדין, המשנה רק הזכירה את המחלוקת של ר"א וחכמים בנוגע מה דינו של התנור אבל העובדא שברכו את ר"א זה לא מסופר במשנה, זה אתה לומד בברייתא, ואנחנו אמרנו שצריך משנה, שבמשנה יהיה כתוב עצם הנדוי, כאן זה לא כתוב במשנה אלא בברייתא.

שואלת א"כ הגמרא אלא בכ"ד מקומות היבא משבחת לה, אם כך אז איפה באמת יש במשניות כ"ד מקומות שבהם מסופר שחכמים נדו בני אדם לכבוד הרב, איפה יש לך כ"ד מקומות כאלה במשניות הרי באמת אין יותר משלשה כפי שר"א נפק דק ואשכח רק שלשה ולא יותר.

עונה הגמרא רבי יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא ריב"ל כשהוא אומר שיש כ"ד מקומות אין הכוונה שמפורש במשנה שחכמים היו מנדין בן אדם לכבוד הרב זה מפורש בכ"ד מקומות, אלא בכל מקום שראה ריב"ל מקום במשנה שנחלק היחיד על הרבים מחלוקת גדולה או שאחד מן החכמים מדבר קשה בלשון קשה כנגד גדול הימנו אומר ריב"ל ראוי היה כאן שיהיה נדוי, וזה מה שהוא מדמה מילתא למילתא ולפי מה שהוא מדמה יש לו עוד מקומות שבהם במשנה עצמה מוזכרים לשונות של מחלוקת שלדעת ריב"ל כאן היה המקום שינדו את אותו חכם שדיבר קשות כנגד מי שגדול ממנו או אותו יחיד שהרבה לחלוק על הרבים מחלוקת גדולה, אז לכן יש כ"ד מקומות, ורבי אלעזר לא מדמה מילתא למילתא ר"א אינו מדמה ענין לענין, ר"א מחפש איפה באמת מפורש במשנה שהיו מנדין נדוי מפורש במשנה לא מצא ר"א רק בג' מקומות ואלו הם הג' שהזכרנו קודם.

למדנו במשנה נושאי המטה וחלופיהן.

אומרת הגמרא תנו רבנן למדנו בברייתא אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע כשהוא כבר סמוך לזמן ק"ש לא מוציאין את המת לקבורה לפי שמתבטלין בזה מן הקבורה, ואם התחילו אין מפסיקין אבל אם התחילו שוב לא מפסיקים, שואלת הגמרא איני זה הרי לא כך, והא רב יוסף אפקוהו סמוך לקריאת שמע רב יוסף כשהוא נפטר הוציאו את מיטתו לקבורה סמוך לק"ש, עונה הגמרא אדם חשוב שאני.

מביא כבר הדברי חמודות שהטור הקשה בזה ביר"ד בסימן שני"ח שאינו יודע למה הרא"ש לא הביא את תירוץ הגמרא שאדם חשוב שאני ואת האוקמייתא שבאדם חשוב מוציאין את המיטה לקבורה אפילו סמוך לזמן ק"ש, גם הרי"ף השמיט את ההלכה הזאת, מביא הדברי חמודות בדבריו על הרא"ש אות ט' שהב"י באו"ח סימן ע"ב כתב להסביר את הדברים שהטעם של דברי הגמרא שאדם חשוב שאני זה משום שאין כבודו של אותו אדם חשוב שיתעסקו בשום דבר ואפילו בק"ש עד שיקבר בכבוד, וכך מבואר בדברי הרמב"ן בתורת האדם,

הטמאה, ומדובר כמובן לגבי כהנים שאסור להם להטמא לנפש אדם, הכהן אסור לו להטמא למת או בקבר רק בקבורתם של הז' קרובים שלו מותר לו לכהן להטמא, ואיך הכהן מהלך מפני כבודו של האבל באותה דרך שיש בה טומאה.

תרגמה רבי אבא שמדובר בבית הפרס דרבנן לא מדובר שיש שם טומאה המטמאת מדאורייתא אלא מדובר בטומאה שאינה אלא מדרבנן שזה נקרא בית הפרס, בית הפרס זו שדה שהיה שם קבר וכחשרשו את השדה נחרש הקבר וחכמים חששו שמא כלי המחרשה דלדלו את העצמות ומי שדורס עליהם הוא מסית ומזיז ממקומם את אותם עצמות והרי עצם כשעורה מטמא כמגע אם אדם נוגע בעצם אפילו בגודל של שיעור שעורה הוא נטמא וכן העצם מטמאה במשא ומי שמשית את העצם ומזיז אותה ממקומה פירושו טומאת משא שהוא נושא את העצם והעצם מטמאה את מי שנושא אותה ולא באהל כי אין עצם כשעורה מטמא באוהל, אבל טומאה זאת שהשדה הזאת טמאה על אף שאין אנו יודעים בבירור שיש כאן עצמות רק גזירה מדרבנן היא שחששו שמא כלי המחרשה דלדלו את העצמות שהיו בקבל ופיזרו אותם באותה שדה, אז כיון שטומאה זאת אינה אלא מדרבנן אסור לו רבנן מחלו על כבודם מפני כבודו של האבל כי אין כאן איסור דאורייתא.

וכפי שהגמרא מפרשת דאמר רב יהודה אמר שמואל מנפח אדם בית הפרס והולך יכול האדם לנפח לפניו היינו שהוא נופח בפיו, שאם היה שם עצם הוא יראה את זה, ובוודאי זה הוכחה שהטומאה אינה אלא מדרבנן שהרי אם הטומאה והחשש לטומאה היה דאורייתא לא היינו מזלזלים בטומאה זאת שהאדם יסמוך עצמו על הנפיחה שהוא נופח בפיו ואם הוא לא רואה טומאה אז אין לו לחשוש, ובוודאי לא היו מזלזלים כ"כ לנפח את בית הפרס, ומזה שהקלו בטומאה זאת ראייה שאין הטומאה אלא מדרבנן ובדיקה זאת שאמרנו שמנפח אדם בית הפרס והולך, בדיקה זאת לא הותרה אלא לעושה פסח, אדם שצריך ללכת לביהמ"ק להקריב את הקרבן פסח התירו לו אם הוא צריך לעבור באותו בית הפרס התירו לו לנפח בפיו ועי"ז לבדוק, שאם הוא לא רואה עצם יכול הוא לעבור שם, אבל לאוכלי תרומה לא התירו לסמוך על בדיקה זו, מביא זאת רש"י מדברי הגמרא בחגיגה דף כ"ה ע"ב, עכ"פ זו הוכחה שהטומאה של בית הפרס אינה אלא מדרבנן ולכן התירו מפני כבודו של האבל.

ואמר רב יהודה בר אשי משמיה דרב בית הפרס שנדרש מהור כן גם למדנו שבית הפרס שכבר נידש ברגליים היינו שהיו מהלכים שם, הרי שהוא טהור משום שכל החשש של טומאת בית הפרס אינו אלא מדרבנן.

אומרת הגמרא תא שמע דאמר רבי אלעזר בר צדוק מזכיר רש"י גמרא בבכורות שם מפורש בדף ל"ו שהתנא ר"א בר' צדוק היה כהן, והוא מעיד מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל שהיינו מדלגים מארון לארון לקראת מלכי ישראל כדי לראות מלכי ישראל, הרי שלכבוד הבריות מותר להם לכהנים לעבור על הלאו של לנפש לא יטמא, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו לא רק

בברייתא קברו את המת וחזרו חוזרים מבית הקברות מקבורתו של המת אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד אפילו רק פרק אחד של ק"ש או פסוק אחד מק"ש או ג"כ כדאי שיתחילו ואילו במשנה משמע שרק אם הם יכולים לגמור את כל הק"ש.

עונה הגמרא הכי נמי קאמר גם במשנה כך צריך לפרש וזו כוונת דברי המשנה אם יכולין להתחיל ולגמור לא היתה כוונת המשנה את כל ק"ש אלא שאם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה שהם השורות שעושים סביב האבל כדי לנחם אותו יתחילו ואם לאו אם הם אפילו פרק אחד או פסוק אחד לא יכולים לגמור לא יתחילו, הרי שגם כוונת דברי המשנה ג"כ מתפרש בדיוק כפי שמבואר בברייתא.

- דף י"ט ע"ב

למדנו במשנה העומדים בשורה וכו' הפנימיים פטורים והחיצונים חייבים.

אומרת הגמרא תנו רבנן למדנו בברייתא שורה הרואה פנימה אותה שורה שעומדת סביב האבל והיא רואה פנימה את החלל היקף, והאבל הרי יושב שם, פטורה אז היא פטורה מק"ש אותה שורה, ושאינה רואה פנימה חייבת היא חייבת בק"ש, רבי יהודה אומר הכאים מחמת האבל פטורין מחמת עצמן חייבין אלו שבאים מחמת האבל פירושו שהם באים באמת לנחם את האבל ולכן הם עומדים שם בשורה, הם פטורים מק"ש, מי אבל שבאים מחמת עצמם פירושו שהם באו לראות את המאורע, הם באו לראות כאן מה קורה ולא באו מחמת כבוד, שלא באו לנחם, הם סובר ר' יהודה חייבים בק"ש.

אומרת הגמרא אמר רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו אדם המוצא כלאים בבגדים שלו, והרי התורה אסרה ללבוש בגדים שיש בהם כלאים צמר ופשטים יחדו שזה איסור לאו של לבישת כלאים שעטנז, פושטן אפילו בשוק אז הוא חייב לפשוט את הבגדים אפילו בשוק, ואפילו שבזה הוא מתבזה שהרי הוא נשאר עירום, אעפ"כ הוא חייב לפשוט את מאי מעמא כתוב פסוק (משלי כ"א) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל אלו אינם חשובים לנגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ולכן חייב האדם לפשוט את בגדיו אפילו אם הוא ישאר עירום כי אין חולקים כבוד במקום שיש חילול ה'.

מתיבי שואלת הגמרא, למדנו בברייתא קברו את המת וחזרו אם קברו את המת והם חוזרים מקבורתו של המת ולפניהם שתי דרכים אחת מהורה ואחת טמאה דרך אחת היא טהורה דרך אחת היא טמאה כי יש באותה דרך קבר, בא בטהורה אם האבל הולך בדרך הטהורה באין עמו בטהורה אז כולם הולכים ללוות את האבל כדי לנחם אותו ג"כ אתו יחד בדרך הטהורה בא בטמאה באין עמו בטמאה משום כבודו אם האבל מהלך בדרך שבה יש את הטומאה שבה יש קבר הולכים אתו ג"כ באותה דרך טמאה משום כבודו של האבל, ועל זה שואלת הגמרא אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' איך אנתנו הולכים אתו בדרך

תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא אז הוא העמיד את כוונת דברי הברייתא בלאו (דברים י"ז) דלא תסור וזהו הלאו שכבוד הבריות דוחה אותו, אחיבו עליה חייכו על התשובה שהוא ענה משום שהם שאלו לאו דלא תסור דאורייתא היא הרי הלאו של לא תסור הוא לאו דאורייתא כמו כל הלאוין וכמו שבכל הלא תעשה הרי אתה אומר שאין כבוד הבריות דוחה את כל הלא תעשה שבתורה איך אתה מתרץ לי בלאו דלא תסור, כי הם היו סבורים שאפילו אמרו לו דבר תורה שזה עומד בפני הכבוד יעבור על הלא תעשה שזה דבר תורה כדי לא לפגום בכבוד של הבריות, הרי זה גם דאורייתא לאו של לא תסור.

אמר רב כהנא גברא רבה אמר מילתא לא תחיבו (לא תחייכו) עליה רב בר שבא הוא גברא רבה (וזה מה שהזכרנו בדף י"ד שעל אף שאותו אמורא רב בר שבא לא היה חשוב אצל רב הונא להפסיק כשהוא ראה אותו אפילו בימים שאין גומרים בהם את ההלל אבל הוא היה גברא רבה) כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור ומשום כבודו שרו רבנן.

מסביר רש"י שרב כהנא הסביר להם שתירוצו של רב בר שבא לא היתה בכוונתו לומר שאם זו לא תעשה דאורייתא של לא תסור על זה נאמר שכבוד הבריות דוחה את הלא תעשה הזה, לא תסור כשזה בדאורייתא אין הלאו הזה שונה מכל הלאוין שכבוד הבריות לא דוחה אותו אלא שמדובר כאן בדבר שאינו אלא מדברי סופרים שהוא איסור דרבנן והוא הנדחה מפני כבוד הבריות ולמה קוראים לזה לא תעשה משום שכתוב לא תסור, שמכח הלאו של לא תסור מן הדבר אשר ירוך ימין ושמאל נתחייבנו לקיים את כל מה שחכמים גזרו עלינו ואיסורים דרבנן על אף שיש בהם את הלאו של לא תסור כבוד הבריות גדול הוא שדוחה את האיסורים דרבנן, ומה שקשה לכם הרי גם זה דאורייתא, ומשום כבודו שרי רבנן, כך הוא לשון רש"י להסביר את המשך תירוץ הגמרא, רבנן מחלו על כבודם והתירו לעבור על דבריהם ועל האיסורים שהם גזרו במקום שיש בזה משום כבוד הבריות, כגון התירו חכמים לטלטל אבנים שטילטול אבנים בשבת זה מוקצה והתירו לטלטל אבנים אל בית הכסא לצורך קינוח כמבואר בגמרא שבת דף פ"א ע"ב כדי שלא יפגע כבודן של הבריות, או אדם שנפסקה ציצית בטליתו כשהוא מהלך בכרמלית הרי שיש עכשיו המשא עליו שאסור לו להמשיך להלך עם הציצית שנשארו בטלית שהם פסולים ואעפ"כ לא הצריכו אותו להוציא ולהפשיט את הטלית ולהניח אותו שם בכרמלית ולהכנס לביתו ערום כמו שמבואר בגמרא מנחות דף ל"ח, שהרי האיסור של הוצאה לכרמלית והאיסור של להעביר ד' אמות בכרמלית אינו אלא איסור דרבנן ורבנן מחלו על כבודם ועל הגזירות שהם גזרו משום כבודם של הבריות, על זה נאמר שגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, הכוונה את הלאו של לא תסור שמכח לאו זה נאסרו כל האיסורים דרבנן.

אומרת הגמרא תא שמע למדנו בברייתא כתוב בפסוק (דברים כ"ב) והתעלמת מהם זה מדובר לגבי אדם המוצא

לקראתם של מלכי ישראל התירו לדלגלג מארון לארון אלא אפילו לקראת מלכי עכו"ם אפילו כדי ללכת לראות מלכים של הגוים ג"כ התירו, מה חשיבות יש בזה לראות את מלכי עכו"ם שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם ורש"י פירש זאת בדף ט' ע"ב שאם יזכה לעוה"ב לראות גדולתן של ישראל יבחין כמה הרבה גדולתן של ישראל לעתיד לבוא יותר על הגדולה והכבוד שיש להם לאומות עכשיו, הרי שמשום כך התירו ללכת לקראתם של מלכי עכו"ם כדי שנזכה להבחין בגדולת כבודם של ישראל לעתיד לבוא.

ומזה עכ"פ מקשה הגמרא אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' איך התירו לכהנים להטמא בדילוג מארון לארון למה התירו להם משום כבוד הבריות, איך התירו לאו של לנפש לא יטמא משום כבוד הבריות, למה לא נאמר אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' ולא מתירים איסור לאו משום כבוד.

עונה הגמרא כדרבא דאמר רבא דבר תורה פירושו הלכה למשה מסיני אהל כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה אם מונחת טומאה של המת ויש אהל מעל הטומאה הזאת והאהל הוא בגובה של טפח הרי שהאהל חוצץ בפני הטומאה ומה שנמצא מעל האהל אינו נטמא כי יש כאן חלל טפח שחוצץ בפני הטומאה, ושאיין בו חלל טפח אינו חוצץ בפני הטומאה אבל אם אין בו חלל טפח אז אדרבה טומאה זאת נקראת טומאה רצוצה, רצוצה פירושו דחוקה, שאין רוח של אהל טפח ולכן הטומאה בוקעת ועולה וגם מי שמהאהל ונמצא מעל אותה טומאה הרי שהוא נטמא כי הטומאה בוקעת ועולה ורוב ארונות יש בהן חלל טפח רוב הארונות שבהם קוברים את המת יש בהם חלל טפח וא"כ המהלך ע"ג הארון אינו נטמא מן התורה מכיון שיש שם חלל טפח החוצץ בפני הטומאה, וגזרו על שיש בהן אבל גזרו על אותם ארונות שאמנם יש בהם חלל טפח ומן התורה מי שמהלך על גביהם אינו נטמא אבל גזרו מדרבנן טומאה על כל הארונות של מתים משום שאין בהן משום אותם ארונות שאולי אין בהם חלל טפח ובאותם ארונות הרי הטומאה היא טומאה רצוצה שבוקעת ועולה ומי שמהלך ע"ג הארון נטמא אז לכן גזרו על כל הארונות אפילו אם יש בהם טפח שלא יבואו להטמא ע"י הליכה על ארונות שאין בהם טפח, אז הרי שההליכה והדילוג ע"ג הארונות אינן אלא גזירה דרבנן ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן ומשום כבודם של המלכים לא גזרו רבנן ולכן יכלו הכהנים לדלג מארון לארון לקראתם של מלכי ישראל.

אומרת הגמרא תא שמע למדנו גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה אז הרי כאן מפורש להדיא שכבודן של הבריות כ"כ גדול הוא וחשוב הוא שיש בכוחו לדחות לא תעשה שבתורה, ומזה שואלת הגמרא ואמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' ונאמר להיפך שכבוד הבריות אינו דוחה את לא תעשה שבתורה שהרי כך אמרנו שמכיון שאין חכמה ואין תבונה צריך אדם אפילו לדחות את כבודו הוא כדי לא לעבור על לא תעשה ואיך אתה כאן אומר שכבוד הבריות גדול שהוא דוחה לא תעשה שבתורה.

בשוק ולהתבונות ע"י שהוא נשאר עירום בלי בגדים, אלא נאמר שגדול כבודם שם הבריות שדוחה את האיסור כלאים כמו שכאן בגלל שהוא זקן ואינו לפי כבודו גדול כבודם של הבריות שאינו צריך לטרוח להשיב אבידה כפי שלמדנו מהפסוק והתעלמת.

עונה הגמרא איסורא מממונא לא ילפינן וודאי שדיני ממונות קלים הם יותר מן האיסור, כאן בזה שהזקן מתעלם מלהשיב את האבידה לבעליה אין כאן אלא הפסד ממון ולכן התורה אמרה ותהעלמת והתורה התירה לזקן להתעלם מן הצורך להשיב אבידה כיון שזה לו לפי כבודו, אבל לענין כלאים שזה נוגע לאיסורים ולא לממונות א"א ללמוד איסור מממונא שגם באיסור כבוד הבריות ידחה את הלא תעשה, אלא שם אנחנו אומרים אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'.

למדנו א"כ מהסוגיא שדין זה שבמקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב, שהוא נלמד מהפסוק אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', לא נאמר אלא לגבי איסורים דאורייתא, שהרי כך תירצה הגמרא שבאיסורים דרבנן כמו בטומאה שהכהן אסור לו להטמא למת אבל ללכת לבית הפרס שאינו אלא טומאה דרבנן התירו לו כדי לחלוק כבוד לאבל התירו לו ללכת עם האבל משום כבודו של האבל משום שזה רק איסור דרבנן, כמו כן התירו משום כבודם של מלכים לדלג אל ארונות של מתים שבהם יש ג"כ רק איסור דרבנן גם בזה התירו כדי לחלוק כבוד למלכים, הרי שבאיסורים דרבנן אדרבה גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה הכוונה ללאו של לא תסור כיון שאינו אלא איסור דרבנן, וכדברי רש"י שרבנן מוחלים על כבודם ומתירים לעבור על הגזירות והאיסורים שהם גזרו משום כבודן של הבריות.

ולפי זה אומרים כבר תר"י וכן הבעל המאור שהדין שלמדנו בתחלתה של הסוגיא שהמוצא כלאים בבגדו פושטן ואפילו בשוק משום שנאמר אין חכמה וכו' לא נאמרו הדברים רק בכלאים דאורייתא דהיינו שזה שעטנו "שוהה טווי ונוז" אבל בכלאים שאינם אלא דרבנן אין הוא חייב לפשוט את בגדיו בשוק אדרבה גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה והכוונה על הלאו של לא תסור שמדובר באיסורים דרבנן, כך אומרים תר"י וכך אומר גם הבעל המאור.

והבעל המאור גם הוסיף שאותו דבר בדבר של ממון שלומדים מוהתעלמת שגדול כבוד הבריות שדוחה לאו של ממון, שהרי למה הוא לא דוחה איסורים אמרנו כי איסורא מממונא לא ילפינן אבל לאוים של ממון לומדים מוהתעלמת שגדול כבוד הבריות שכן דוחה אותם, כך אומר הבעל המאור והוא כבר העיר בזה שהרי"ף לא חשש לפרש זאת אלא הביא את דברי הגמרא כפשוטה.

הרי שביארו הראשונים תר"י והבעל המאור כך היא פשטות הסוגיא שבאיסורים דרבנן אדרבה גדול כבוד הבריות שהוא דוחה, עכ"פ באותם איסורים דרבנן שלמדנו אותם אצלנו בסוגיא, ורש"י הוסיף לנו שזה לענין טלטול אבנים להכניס אותם לביהכ"ס בשבת גדול כבוד הבריות שדוחה את האיסור של טלטול אבנים וכמו כן לגבי המהלך עם ציצית ברכמלית ונפסקה לו ציצית שהוא לא חייב לפשוט את הבגד ג"כ משום

אבידה כתוב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם יש פעמים שאתה מוצא אבידה ורשאי אתה להתעלם מן האבידה ואינך צריך לטרוח להשיב אותה ויש פעמים שאסור לך להתעלם הא כיצד איך מקיימים את שני הדברים אם היה כהן והיא נבית הקברות האבידה נמצאת בבית הקברות ואין הכהן יכול להגיע אל האבידה כדי להשיב אותו לבעליה רק אם הוא נכנס לביה"ק שמה הוא יטמא את עצמו והרי אמרנו כהן מוזהר בלא תעשה לנפש לא יטמא בעמיו שאסור לו להטמא, על זנ נאמר והתעלמת, או היה זקן ואינה לפי כבודו אין האבידה חשובה לפי כבודו של זקן זה להשיב אותה (ובגדרי הזקן מי הוא הזקן שאינה לפי כבודו האריכו בזה הפוסקים בסוגיא באלו מציאות ואין כאן המקום להאריך) או שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו פירושו דמי ביטול המלאכה שהוא יצטרך לגבות מבעל האבידה כשהוא יחזיר לו את האבידה שלו הרי הם יקרים יותר מאשר שוויה של האבידה וכך הוא הדין, אדם המשיב אבידה הרי הוא מתבטל אז ממלאכתו כדי לטרוח בהשבת האבידה, צריך בעל האבידה להשיב לו דמי ביטול מלאכתו, שמין מה היה שוויה של אותה מלאכה שאדם זה היה יכול לעסוק בזה כפועל שעובד במלאכה מסויימת ומשלמים לו דמי פועל בטל, שכרו של פועל כמה הוא מוכן להתבטל ממלאכות בשביל שכר יותר מועט כדי שלא יצטרך לעבוד, זה מה שצריך לשלם למי שטורח להשיב אבידה, כאן שאדם זה מלאכתו מרובה שאם יצטרכו לשלם לו דמי ביטול ממלאכתו בזה שהוא רדף אחרי הבהמה כדי להחזיר אותה לבעלים הם יתרים על דמי האבידה ולא ירצו הבעלים להשיב לו יותר ממה שמשיב להם, הם יאמרו לו מי ביקש זאת מידך אתה מחזיר לי אבידה ששויה נגיד כך וכך ואנחנו נשלם לך שכר ביטול מלאכתך שהוא יותר משוויה של האבידה, אז הרי הוא לא ישלם לו, ונמצא שאם הוא יטרח להחזיר את האבידה לבעלים הוא יפסיד ולא יקבל את הדמי ביטול מלאכה שלו, אז גם באופנים אלו שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו ככל ענינים אלו לכך נאמר והתעלמת שרשאי אדם להתעלם.

ומזה שוב שואלת הגמרא אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' למה לא נאמר גם כאן שאפילו אם הוא זקן ואינה לפי כבודו חייב הוא לטרוח להשיב את האבידה על אף שאין זה לפי כבודו כיון שיש בזה מצות עשה של השבת אבידה לא נאמר לו שאין זה לפי כבודו אלא אדרבה גדול כבודם של הבריות אבל אין הוא יכול לדחות חיוב מצוה מן התורה אלא אדרבה נאמר שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', עונה הגמרא שאני התם דכתיב והתעלמת מהם יש לי לימוד מפורש מהפסוק והתעלמת שזקן ואינו לפי כבודו כן רשאי להתעלם.

שואלת הגמרא וליגמר מינה א"כ נלמד מזה כמו שכאן אמרה התורה והתעלמת ופטרה את הזקן מלטרוח להשיב אבידה כיון שזה אינה לפי כבודו, הרי שגדול כבודם של הבריות שהתורה התירה לו להתעלם מן האבידה ונלמד מזה גם לגבי כלאים שאמנו שהמוצא כלאים בבגדו פושטן בשוק נלמד מוהתעלמת שאין הוא חייב לפשוט את בגדי הכלאים

גדול כבוד הבריות.

ונחלקו הרמב"ם והרמב"ן בענין הלאו של לא תסור, בתורה כתוב לא תסור מכל הדבר אשר יורוך, ושיטת הרמב"ם שביאר בארוכה בספר המצות בשורש א' דעת הרמב"ם היא שבכל האיסורים דרבנן אדם העובר על איסור גזירה תקנה דרבנן עובר בכך על הלאו של לא תסור שמלאו זה לא תסור מכל הדבר אשר יורוך נתחייבנו לקיים את כל האיסורים הגזירות והתקנות שגזרו עלינו חכמים ואדם העובר על איסור דרבנן ביחד עם זאת הוא עובר על הלאו של לא תסור, ואילו הרמב"ן חולק וסובר שהלאו של לא תסור שמוזכר תמיד בגמרא בענין איסורים דרבנן סובר הרמב"ן שאין זה אלא בגדר אסמכתא בעלמא, ויש בזה אריכות דברים בהשגות שהרמב"ן השיג על הרמב"ן ובדברי המפרשים שישבו את השגותיו של הרמב"ן. ונביא כאן את מה שנוגע לסוגיא שלמדנו, שהרמב"ן לומד מהגמרא שלמדנו ראייה לדבריו, הרי בגמרא כשהגמרא הביאה את הברייתא שגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה ורב בר שבא תירץ לו שהכוונה שלאו דלא תסור הוא הנדחה מפני כבודן שם הבריות וכשאחיכו עליה שלאו דלא תסור נמי דאורייתא אמר רב כהנא לא תחייכו עליה כל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו ומשום כבוד הבריות לא גזרו רבנן ביה, אומר הרמב"ן הרי שבכאן בסוגיא זאת מבואר שהלאו של לא תסור הוא כמו שאר לאוין שבתורה שאינו נדחה מפני כבוד הבריות, אלא שרק באיסורים דרבנן ששם הלאו לשון הגמרא הוא אסמכינהו פירש הרמב"ן שהכוונה בגדר של אסמכתא, שאין האיסורים דרבנן בלאו דלא תסור ממש בלא תעשה דאורייתא אלא הכוונה שאסמכינהו רבנן על הלאו של לא תסור שאינו אלא סמך בעלמא לחוק אבל לא שיהיה בהם מן התורה האוהרה של הלאו של לא תסור כשעוברים על איסורים דרבנן, וזה הלשון אסמכינהו פירש אותו הרמב"ן שהכוונה בא ליישב את השגות הרמב"ן על הרמב"ם, בענין הסוגא הזאת אומר המגילת אסתר שפירוש המילים שכל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו, המילה אסמכינהו אומר המגילת אסתר אין פירושה לדעת הרמב"ם שזה סמך בעלמא ובגדר אסמכתא כמו שהרמב"ן הבין אלא אדרבה אסמכינהו הכוונה שזה ממש לא תעשה שבתורה על כל איסור דרבנן, ויסוד החיוב לקיים גזירות דרבנן הוא אותו לאו של לא תסור ויש בזה לא תעשה דאורייתא, והוא מביא ראייה לכך שהרי לשון הברייתא וגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, ואם כדברי הרמב"ם שהלאו של לא תסור באיסורים דרבנן אינו אלא אסמכתא בעלמא מהו לשון הברייתא לא תעשה שבתורה, איך קוראים ללאו של לא תסור בענין איסורים דרבנן לא תעשה מן התורה מאחר שאינו אלא אסמכתא בעלמא של דבריהם לדעת הרמב"ן, ועוד הוא שואל כשהגמרא שאלה ואמאי לימא אין חכמה ואין עצה ענתה הגמרא בלאו דלא תסור שכל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו מה צריכה הגמרא עוד להוסיף ולומר משום כבודו שרו ליה רבנן, הרי כבר תירץ את הקושיא שלא מדובר בלא תעשה דאורייתא ממש אלא מדובר בלא תסור שאינו אלא אסמכתא בעלמא לאיסורים דרבנן, לכן אומר המגילת אסתר ליישב את דעת הרמב"ם שהוא למד

בסוגיא שהיו כאן בעצם שתי קושיות, הקושיא האחת היתה הרי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה, והקושיא השניה שאחיכו עליה מה אתה אומר לנו לאו דלא תסור הרי הלאו הזה הוא דאורייתא, ועל הקושיא הראשונה הוא השיב שמדובר במצוות דרבנן והרי כבר אמרנו במצות דרבנן לא נאמר הכלל של אין חכמה וכו' לנגד ה', ועל הקושיא השניה על זה ששאלו שלאו דלא תסור הוא דאורייתא על זה תירצה הגמרא אמת הדבר שהלאו של לא תסור הוא לא תעשה דאורייתא שנתחייבנו מכח לאו זה לשמוע לכל התקנות והגזירות דרבנן מ"מ כבוד הבריות דוחה את הלאו הזה משום שחכמים עצמם שתקנו את אותם המצוות והגזירות הם מוחלים על כבודם במקום שיש בו כבוד הבריות, וכפי שלמדנו משלנו של רש"י, ועל זה תירצה הגמרא תוספת, שלא גזרו ביה רבנן שאפילו שהלא תעשה של לא תסור סוף סוף הוא הרי ג"כ לא תעשה דאורייתא וכפי שיטת הרמב"ם שגם באיסורים דרבנן יש כאן לא תעשה ממש של לא תסור שהוא לא תעשה דאורייתא אבל כאן רבנן לא גזרו משום כבוד הבריות, כך פירש המגילת אסתר לדעת הרמב"ם את סוגית הגמרא.

עוד נקודה במחלוקת זו של הרמב"ם והרמב"ן השייכת לסוגיא זאת, שבהמשך הענין הרמב"ן מסביר את שיטתו שהוא סובר שאין הלאו של לא תסור אלא במה שאמרו בפירוש התורה כגון דברים שדורשים אותם בג"ש או בבנין אב או שאר י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן או במשמעות לשון הכתוב עצמו וכן במה שקבלו למשה מסיני תורה שבעל פה שאם יראו החכמים שזה הדבר אסור או מותר מן התורה לפי שהדרשה שהם דורשים מן הפסוק או לפי פירושו או הלכה מפי השמועה שקבלו למשה מסיני ויראה אותו חכם היפך דברי חכמים חייב הוא לבטל את דעתו ולהאמין במה שאמרו הם ואם הוא ממשיך לחלוק עליהם או הוא נחשב לזקן ממרא, אבל בגזירות ובתקנות שאינן אלא איסורים דרבנן שהם גזרו למגדר מילתא ולצורך לגדור דברים וכדומה כמו כל האיסורים דרבנן על זה אין דינים של זקן ממרא, ולאחר שהרמב"ן דן בזה בארוכה הוא מביא ראייה מהסוגיא שלנו, שהרי למדנו כאן בסוגיא אמר רב יהודה ח"ו שעקביא בן מהללאל נתנדה כמו שלמדנו בעמוד א' אלא את מי נדו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטיי, הרי הוא לא קיבל על עצמו את הגזירה שגזרו חכמים נטיי לחולין ואעפ"כ לא נתחייב אלא בנדוי ובגדר של כבוד הרב שמנדין לכבוד הרב כלומר על כבודם של הסנהדרין בעלי התקנה והרי הוא היה בזמן שהיו דנים דיני נפשות, כמו בימי עקביא בן מהללאל, והוא עשה מעשה בהמראתו לחלוק על הסנהדרין ואעפ"כ הסתפקו בעונש של נדוי ולא יותר, הרי על אף שהוא חולק עליהם לא היה דינו כזקן ממרא, כך האריך הרמב"ן.

וגם בזה המגילת אסתר דן ליישב את שיטתו של הרמב"ם שמה שהיו מנדין אותו אם חומרא גדולה יותר מאשר להלקות אותו וכפי שמביא גם לכך ראייה, ולמה לא היה לו דין זקן ממרא בעצם המחלוקת שהוא חלק עליהם ופקפק בנטיי על זה דן המגילת אסתר האם זה נחשב דבר שזדונו כרת שרק באופן כזה זקן ממרא מתחייב, עכ"פ בענין זה יש למי שחולק על תקנת גזירת חכמים דין זקן ממרא שגם בזה נחלקו הרמב"ם והרמב"ן, גם בזה העלה הרמב"ן ראייה לדבריו ולשיטתו ממה

את פסחו ולמול את בנו, אדם שמהלך בדרך כשהוא צריך לשחוט את הקרבן פסח או שהוא הולך למול את בנו אז בזה אם ושמע שמת לו מת אם הוא שמע שמת לו מת אחד מן הקרובים שהוא חייב להתעסק בקבורתם ולהתאבל עליהם יכול יחזור ויטמא הייתי סבור שהוא צריך לחזור ולטמא את עצמו, אמרת לא יטמא הרי שהוא לא צריך לטמא את עצמו משום שמכיון שהוא נמצא בעונת שחיטת הפסח, היינו כבר הגיע הזמן של שחיטת הפסח וחל עליו חובת הפסח והקרבן פסח הוא מצות עשה חמורה שיש חיוב כרת במי שלא הקריב את הפסח במזיד, הוא חייב כרת, ואדם זה אם הוא יטמא את עצמו לקרובים מתבטל הוא מלעשות את הפסח, הרי שמצות הפסח שהיא מצוה חמורה שחייבים בה כרת דוחה את החיוב שלו להטמא לקרובים והוא לא נטמא לקרובים, וכמו כן כשהוא הולך למול את בנו שגם מילה היא מצות עשה חמורה, שהרי על מילה אדם שלא מל את עצמו והוא לא מהול הוא חייב כרת, הרי שמילה היא ג"כ מצות עשה חמורה שחייבים עליה כרת ולכן אפילו שהוא שמע שמת לו מת אין הוא נטמא כדי לא להתבטל מהמצוה של למול את בנו.

ורש"י מביא בסוף העמוד שיש מי שפירשו כאן מה שהוא הולך למול את בנו הכוונה לצורך הקרבת הפסח, כי הרי יש הלכה מילת זכריו מעכב בפסח, היינו אדם שיש לו בן למול ועדיין לא מל אותו זה מעכב אותו מלהיות כשר להקרבת הפסח, אז לכן הוא מל את בנו כדי שיוכל להקריב את הפסח, או בזה אנחנו אומרים שלא צריך להטמא להם, ומה שרש"י הזכיר שכבר הגיע זמן שחיטת הפסח וחל עליו חובת הפסח הסביר זאת בהגהות מלא הרועים שכוונת רש"י לדברי הגמרא בסוכה דף כ"ו שם מבואר שהם טימאו את עצמם לקרוביהם ולא הקריבו את הפסח ועל זה הם באו כמו שמפורש בתורה בפר' בהעלותך לומר שהם היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו להקריב את הפסח במועדו ואז הקב"ה אמר למשה להקריב פסח שני, זה בגלל שהם טימאו את עצמם לפני שהגיע הזמן של שחיטת הפסח, אבל כאן שכבר הגיע זמן שחיטת הפסח וחל החובת פסח אין החובת פסח נדחית מפני החיוב שלו להטמא לקרובים ולהתעסק בקבורתם.

יכול הייתי סבור לומר כשם שאינו מטמא להם כמו שלא מטמא את עצמו לקרובים כשהוא שמע שמת לו מת כך אינו מטמא למת מצוה אז הוא גם לא צריך לטמא את עצמו למת מצוה תלמוד לומר ולאחותו על זה בא הפסוק לאחותו ללמד לאחותו הוא דאינו מטמא

- דף כ' ע"א

אבל מטמא הוא למת מצוה, כך היא הדרשה בברייתא ללמוד מ"ולאחותו".

ומזה שואלת הגמרא אמאי למה הוא מטמא את עצמו למת מצוה לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' הרי מה שאתה מחייב אותו להתעסק בקבורתו של אותו מת מצוה זה משום כבוד הבריות, כבודו של המת שלא ישאירו אותו מוטל בבזיון בדרך אלא יעסקו בקבורתו, הרי שכבוד הבריות דוחה דבר תורה ודוחה את שחיטת הפסח שהוא מתבטל בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת, דוחה את מילת בנו בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת בקבורתו של המת מצוה שזה

שלמדנו בעמוד א' על אלעזר בן חנוך שנתנדה על שפקפק בנט"י, ואילו המגילת אסתר ושאר המפרשים דנים ליישב את שיטת הרמב"ם שלא יקשה עליו מגמרא זאת שהקשה הרמב"ן.

[הגמרא אמרה אמר ר' יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק, הוא חייב לפשוט את הבגדים כדי לא לעבוד על האיסור של לבישת כלאים שעטנו צמר ופשתים יחדו, מ"ט אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב, חייב האדם לבזות את עצמו ולפשוט את בגדיו שיש בהם לבישתם איסור כלאים ואינו חס על כבודו מפני שהתורה צותה לא לעבור על האיסור הזה של כלאים.]

ועל זה מביאה עכשיו הגמרא תא שמע (במדבר ו') ולאחותו מה תלמוד לומר.

פסוק זה נאמר בפרשת נשא אצל הנזיר שהתורה אומרת על נפש מת לא יבא, כל ימי הנזירות אסור לו לנזיר להטמא למתים ולאחר מכן כתוב לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם, והפסוקים האלו באו לדרשה שהרי כשהתורה אמרה על נפש מת לא יבוא כללה התורה את כל המתים ולמה יצאו לפרש שגם לאביו ולאמו ולאחותו לא יטמא, לומדים מזה שזה בא ללמד כך, לאביו לא יטמא, הנזיר אינו מטמא את עצמו לעסוק במיתת אביו ולקבור אותו, פרט למת מצוה שאם הנזיר היה מהלך בדרך ומצא מת מוטל במקום שאין מי שיתעסק בקבורתו זה נקרא מת מצוה שבמת מצוה חייב הנזיר לטפל ולהתעסק ולהתעסק בקבורתו ולהטמא לו, אח"כ כשכתוב לאמו את זה כבר לא צריך כדי ללמד שהנזיר מטמא את עצמו למת מצוה כי את זה יודעים כבר מלאביו אז למה נאמר גם לאמו מה ת"ל, אלא דורש הספרי שזה בא ללמד שאם יש לו לאדם זה שתי קדושות, הוא נזיר וביחד עם זה הוא כהן שכהן ג"כ הוזהר לנפש לא יטמא בעמיו שאסור לו להטמא למתים, אומרת התורה זה שיש בו שתי קדושות גם שהוא נזיר וגם שהוא כהן לאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, גם הוא על אף שיש לו שתי קדושות רק לאמו הוא לא מטמא אבל למת מצוה שאין מי שיתעסק בקבורתו חייב הוא להטמא, לאחיו מה ת"ל, גם כן לאותה דרשה לאחיו הוא דלא מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה שאפילו אם הוא כהן גדול שקדושתו יתרה מקדושתו של כהן הדיוט והוא גם בנוסף לזה נזיר הרי יש לו א"כ קדושה יתירה גם שהוא נזיר וגם שהוא כה"ג אע"פ כן אומר הפסוק לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה, הרי שהברייתא בספרי דרשה לאיזה צורך התורה פירטה לאביו לאמו ולאחיו, ועל זה בא המשך הברייתא שאנחנו כאן עוסקים בה, ולאחות מה ת"ל, ולאיזה צורך כתוב ולאחותו, הרי שבביל נזיר עצמו אין לנו צורך בפסוק הזה כיון שלנזיר כבר אמרנו יש לי את הפסוק לאביו שהוא מטמא למת מצוה, אפילו אם הוא גם כהן יש לי פסוק לאמו, אפילו אם הוא גם כה"ג יש לי פסוק לאחיו, אז אין לי צורך בפסוק לאחותו לענין נזיר, וזו מדה שדורשים בה את התורה "אם אינו ענין" אם אין לי צורך בפסוק לזה תנהו ענין לענין שצריך כן את הדרשה, ולכן הפסוק הזה בא לומר הרי שהיה הולך לשחוט

ושאלת הגמרא מאי מהו הדין, אם נשים חייבות בבהמ"ז מן התורה או רק מדרבנן.

אומרת הגמרא **תא שמע באמת אמרו בן מנרך לאכיו בן אפילו כשהוא קטן יכול הוא לברך בהמ"ז להוציא את אביו מידי חובת בהמ"ז** אם אין אביו יודע לברך, **ועבד מנרך לרבו העבד כנעני יכול לברך ולהוציא ידי חובה את האדון שלו, ואשה מברכת לבעלה והאשה יכולה לברך ולהוציא ידי חובת בעלה מבהמ"ז, אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם** (זה לשון קללה כמו ארה לי, תקלל) תבוא קללה על האדם שאשתו ובניו מברכין לו שהוא לא למד והוא כזה עם הארץ שאשתו ובניו צריך לברך לו, ומכאן מוכיחה הגמרא **אי אמרת בשלמא דאורייתא** אם חיובם של נשים בבהמ"ז הוא חיוב דאורייתא **אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא** מוכן איך האשה יכולה להוציא את בעלה ידי חובתו מבהמ"ז, כיון שהיא חייבת מדאורייתא אז היא יכולה להוציא אותו מבהמ"ז שהוא חייב מדאורייתא, **אלא אי אמרת דרבנן** אבל אם תאמר שכל חיובה של האשה בבהמ"ז אינו אלא מדרבנן **אתי דרבנן ומפיק דאורייתא** וכי יתכן שהיא שאינה חייבת בבהמ"ז רק מדרבנן תוציא את בעלה שהוא חייב בבהמ"ז מדאורייתא, ומזה רוצה הגמרא להוכיח שחיוב בהמ"ז בנשים הוא באמת מדאורייתא.

דוחה הגמרא ולטעמיך קטן בר חיובא הוא הרי כאן כתוב שהקטן מברך לאביו, וכי הקטן הוא בר חיובא לומר שהוא יכול להוציא את אביו ידי חובתו.

אלא הכא במאי עסקינן כגון שאכל שיעורא דרבנן דאתי רבנן ומפיק דרבנן מדובר שהוא לא אכל כדי שביעה, משום שהשיעור להתחייב בבהמ"ז מן התורה כתוב בתורה ואכלת ושבעת אז וברכת, וחיוב בהמ"ז דאורייתא אינו אלא במי שאכל כדי שביעה אבל אם הוא רק אכל כזית לר"מ או כביצה לר' יהודה הוא אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן, ולכן כשהקטן שחייב בבהמ"ז מדרבנן מוציא את אביו שאכל רק שיעור כזית שהוא חייב בבהמ"ז רק מדרבנן אז הקטן יכול להוציא אותו כיון ששניהם לא חייבים אלא מדרבנן ולכן גם האשה אפילו אם נאמר שהיא חייבת בבהמ"ז דרבנן יכולה היא להוציא את בעלה ידי חובת בהמ"ז, מדובר שבעלה אכל רק שיעור כזית שהחיוב בהמ"ז אינו אלא מדרבנן.

אומרת הגמרא **דרש רב עירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי זמנין אמר לה משמיה דרבי אסי** פעמים שהוא אמר זאת משמו של ר' אמי ופעמים שהוא אמר זאת משמו של רב אסי, **אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם כתוב בתורתך** (דברים י') **אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד הרי שהקב"ה אינו נושא פנים והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב** (במדבר ו') **ישא ה' פניו אליך הרי שהקב"ה נושא פנים לישראל, אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה** (דברים ח') **ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך שמשמעות הפסוק היא שאין האדם חייב לברך בהמ"ז רק אם הוא שבע, אם הוא אכל כדי שביעה, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה.**

חייבות, או שמא זה דרבנן כיון שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך והארץ לא ניתנה לנקבות לנחלה, נחלת ארץ ישראל נתחלקה לזכרים לגברים ולא לנשים, אז לכן אולי הן לא חייבות בבהמ"ז מן התורה, אומר רש"י אם תשאל בנות צלפחד שהיו נשים נטלו חלק ונחלה בא"י, זה לא היה החלק שלהן עצמן אלא את חלק אביהם הן נטלו שהוא היה מיוצאי מצרים, כך הם צדדי הספק לפירושו של רש"י.

שואלים על כך תוס' בד"ה נשים שאם כן גם על כהנים ולוים נסתפק גם באותו ספק שכיון שכהנים ולוים לא נטלו חלק בארץ אז אולי גם הם אינם חייבים בבהמ"ז רק מדרבנן ולמה הגמרא לא מסתפקת על כהנים ולוים, לכן מפרשים תוס' שהטעם של הספק שמא לא חייבות נשים רק מדרבנן משום שבבהמ"ז אנחנו אומרים על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו והרי נשים אינן יכולות לא להזכיר ברית ולא תורה כי הן לא לומדות תורה ולא שייך להם ברית והרי בגמרא לקמן בדף מ"ט כתוב מי שלא אמר ברית ותורה בבהמ"ז לא יצא ידי חובתו, אז לכן הגמרא כאן מסתפקת כיון שנשים אינן יכולות לומר ברית ותורה אז חיוב בהמ"ז שלהם אינו אלא מדרבנן או שמא כיון שלא שייך בהם לא ברית ולא תורה אז הם כן חייבות מדאורייתא, ומזה שאמרנו בדף מ"ט שמי שלא אמר ברית ותורה בבהמ"ז לא יצא ידי חובתו זה מדובר באנשים שהם שייכים בברית ותורה כי אם הם לא אמרו הרי שהם [לא] יצאו ידי חובתם, וזוהי האיבעיא וצדדי הספק לדעתם של התוס'.

רעק"א מציין לעיין בתשובות התשב"ץ בחלק א' סימן קס"ט, שם התשב"ץ מבאר כפירושו של רש"י והוא מביא את הקושיא של תוס' בלשון אחר שהקושיא היתה גרים ועבדים שלא יהיו חייבים בבהמ"ז מדאורייתא כיון שהם לא נטלו חלק ונחלה בארץ, מביא התשב"ץ לתרץ גרים ועבדים כיון שסוף סוף הם זכרים הם גברים זכרים ושם זכרים נטלו חלק בארץ, הרי שלכן פשוט הדבר שהם חייבים בבהמ"ז דאורייתא, ותירוץ זה כמובן מתרץ גם את קושייתם של התוס' כהנים ולוים כיון שסוף סוף הם זכרים שזכרים כן נטלו חלק ונחלה בארץ אז פשוט הדבר שגם הם חייבים בבהמ"ז מן התורה, משא"כ בנשים ששום אשה לא קיבלה חלק משלה בנחלת הארץ בזה אנחנו מסתפקים שמא חיוב בהמ"ז של נשים אינו אלא מדרבנן.

אומרת הגמרא **למאי נפקא מינה, לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת דאורייתא** אם אשה חייבת בבהמ"ז מן התורה **אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא** אז היא יכולה גם להוציא גברים זכרים בבהמ"ז כי הם אמנם חייבים מדאורייתא גם היא חייבת בבהמ"ז מדאורייתא, **ואי אמרת דרבנן** אבל אם תאמר שכל החיוב של נשים בבהמ"ז אינו אלא דרבנן הוי שאינו מחוייב בדבר נחשבת האשה כמי שאינו מחוייב בדבר שהרי מדאורייתא היא באמת לא מחוייבת וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרכים ידי חובתן ולכן היא ג"כ לא תוכל להוציא את ידי חובת האיש שחייב בבהמ"ז דאורייתא כיון שהיא לא חייבת רק מדרבנן.

קובעת את הזמן בו אוכלים, **קמשמע לן** שנשים חייבות וזה לא נחשב מצות עשה שהזמן גרמא.

אומרת הגמרא **אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה**, המצוה של קידוש היום זה המצות עשה שלומדים מזכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין, שצריך לקדש את היום בדברים, **אמר ר"א בר אהבה שגם נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה**.

שואלת הגמרא **אמאי** למה הנשים חייבות מצות עשה שהזמן גרמא הוא הרי המצוה של קידוש היום היא מצות עשה שהזמן גרמא, בשבת חייבים בקידוש היום, **וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות**.

אמר אבוי מדרבנן מה שאמרנו שנשים חייבות בקידוש אינו לא מדרבנן.

אמר ליה רבא והא דבר תורה קאמר ר"א בר אהבה הרי אומר שנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, איך אתה יכול לפרש את דבריו שכוונתו מדרבנן, **ועוד כל מצות עשה נחייבנהו מדרבנן** נאמר בכל מצות עשה שהזמן גרמא שעל אף שמדאורייתא הם פטורות הרי שמדרבנן הם חייבות כמו שאתה רוצה לומר שבקידוש היום חייבו אותם מדרבנן.

אלא אמר רבא אמר קרא (שמות כ') **זכור** (דברים ה') **ושמור**, ב' הדברות של פרשת יתרו כתוב זכור את יום השבת לקדשו, ב' הדברות של פרשת ואתחנן כתוב שמור את יום השבת לקדשו, יש כאן היקש ללמוד אחד מהשני **כל שישנו בשמירה פירושו מי שמצווה בשמור את יום השבת לקדשו שזה הלא תעשה של לא תעשה כל מלאכה ישנו בזכירה** הוא מצווה גם בזכור את יום השבת שזו מצות עשה לזכור אותו על היין, היינו המצות עשה של קידוש היום, **והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה** גם נשים כיון שהם וודאי מצוות בשמור את יום השבת לקדשו שהרי משנה מפורשת היא בקידושין דף כ"ט כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות, כל החילוק שיש בין מצות שהזמן גרמא שבהם נשים פטורות לבין מצות שלא הזמן גרמא שנשים חייבות זה רק במצות עשה שבמצות עשה אם זה מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אבל במצות לא תעשה אין שום חילוק ובין אם זו לא תעשה שהזמן גרמא כמחו לא תעשה כל מלאכה בשבת לבין אם זה לא תעשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות ו"לא שהרי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה ו"לא תעשה" שייך לעונשים שהרי התורה מענישה את מי שעובר על לאו, עכ"פ כיון שנשים ישנן בשמירה להיות מצווים בלאוין של לא תעשה כל מלאכה בשבת אז הם גם מצווים בזכירה שזו המצות עשה של קידוש היום "זכור את יום השבת לקדשו".

אומרת הגמרא **אמר ליה רבינא לרבא נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן**, מה שלמדנו במשנה שנשים חייבות בבהמ"ז האם החיוב שלהם הוא מדאורייתא או שהחיוב שלהם אינו אלא מדרבנן, מסביר רש"י מה הם צדדי הספק, האם נאמר כיון שכתוב ואכלת ושבעת ואז וברכת שזו המצות עשה של בהמ"ז הרי שזו מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים

גורסים את המהו דתימא, וכך רש"י אומר שאין לשאול פשיטא מכיון שזה לאו דאורייתא, והתוס' הבינו בכוונת דברי רש"י שכל הכלל שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות לא נאמר אלא במצות עשה דאורייתא שם יש כלל מצות עשה פירושו מדאורייתא זה אמרנו שאם זה זמן גרמא נשים פטורות, אבל כאן כיון שתפילה היא לאו דאורייתא מה שייך לשאול פשיטא ומה צורך יש לי לומר שהם חייבות על אף שיש פסוק ערב ובקר וצהריים, והסבירו כבר האחרונים שהתוס' הבינו בדברי רש"י ששיטת רש"י שנשים פטורות רק ממצות עשה דאורייתא שאם זה הזמן גרמא נשים פטורות אבל בדרבנן אפילו אם זה מצות עשה שהזמן גרמא נשים חייבות, כך הבינו האחרונים בפירוש דברי התוס' איך שהם הבינו את רש"י, כפי שהצ"ח האריך כאן לבאר, ועל זה התוס' שואלים ומיישבים את הגירסא שלפנינו ותוס' סוברים שמכיון שזה זמן גרמא אפילו אם זה מצות עשה דרבנן ג"כ נשים פטורות, וכמו שמצינו הלל שכל חיובו אינו אלא דרבנן ונשים פטורות בגלל שזה מצות עשה שהזמן גרמא כמו שמבואר בסוכה דף ל"ח שנשים פטורות מקריאת הלל, אז לדעת התוס' הכלל הזה שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות נאמר אפילו בדרבנן ולא רק בדאורייתא.

ובספר עינים למשפט האריך כאן לבאר את השיטות בענין זה אם במצות דרבנן נאמר הכלל שאם זה הזמן גרמא נשים פטורות או לא.

עוד למדנו במשנה ובמזוזה, שנשים חייבות במזוזה.

שואלת שוב הגמרא **פשיטא** כיון שמזוזה זו מצות עשה שלא הזמן גרמא פשיטא שהן חייבות.

עונה הגמרא **מהו דתימא** הייתי סבור לומר **הואיל ואתקש לתלמוד תורה הרי בפרשת והיה אם שמוע כתוב ולמדתם אותם את בניכם שזו המצוה של ת"ת ובסמוך לזה כתוב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך, יש א"כ היקש של מזוזה לת"ת, הייתי סבור ללמדו מה ת"ת נשים פטורות ואע"פ שת"ת זה לא מצות עשה שהזמן גרמא הרי ת"ת חייבים יומם ולילה "והגית בו יומם ולילה" ואין ת"ת נחשב מצות עשה שהזמן גרמא אז אע"כ נשים פטורות שנאמר ולמדתם אותם את בניכם פירושו בניכם ולא בנותיכם שבנות, נשים, פטורות מת"ת, אז הייתי סבור ללמוד שגם מזוזה על אף שזה לא הזמן גרמא נשים ג"כ יהיו פטורות כמו שהם פטורות מת"ת, **קמשמע לן** אומר לי התנא שנשים חייבות במזוזה.**

ומה באמת הטעם שנשים חייבות במזוזה אומר רש"י מהגמרא ביומא דף י"א כי כתוב למען ירבו ימיכם, הרי כך הוא סדר הפסוקים, וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך למען ירבו ימיכם, הרי שבמצות מזוזה יש סגוליות לאריכות ימים, אומרת הגמרא גברא בעי חיי נשי לא בעי חיי, בתמיה וכי נשים אינן צריכות חיים, אז לכן נשים חייבות במזוזה.

עוד למדנו במשנה ובברכת המזון שנשים חייבות בבהמ"ז. שואלת הגמרא **פשיטא**, הרי כיון שבהמ"ז זה לא מצות עשה שהזמן גרמא וודאי שהם חייבות בבהמ"ז.

עונה הגמרא, **מהו דתימא הואיל וכתוב** (שמות ט"ז) **בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם כבקר לשבע** אז היינו סבורים **כמצות עשה שהזמן גרמא דמי** שהרי התורה

מפרש ר"ת שהמשנה מדברת בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל שואלים תוס' בעצמם מהמשכה של המשנה.

הרי אמרנו שנשים עבדים וקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין וחייבין בתפילה תפילה היא רחמים והיא רק חיוב מדרבנן ולכן תקנו את התפילה גם לנשים שחייבות בתפילה ולחינוך של קטנים.

וכאן שואלים תוס' על ר"ת, לשיטת ר"ת שמפרש שקטנים שהמשנה עוסקת בהם שהם פטורים מק"ש ומן התפילין זה בקטן שלא הגיע לחינוך איך אפשר לומר עליו שחייבים בתפילה וכי קטן שלא הגיע לחינוך חייב בתפילה, לכן מפרש ר"ת שמה שהמשנה אומרת עכשיו חייבים בתפילה לדעת ר"ת זה מתייחס רק לנשים ועבדים וזה בכלל לא מתייחס לקטן כיון שמדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, הרי כך היא שיטת ר"ת בפירוש המשנה, וא"כ חייבים בתפילה וודאי שזה לכו"ע נאמר על נשים ועבדים ועל קטן שהגיע לחינוך.

ובמזוזה הם ג"כ חייבים משום שמזוזה היא מצות עשה שלא הזמן גרמא זה לא תלוי בזמן אז לכן גם נשים ועבדים חייבים במזוזה והגמרא תשאל פשיטא ולמה המשנה צריכה לומר זאת, ובברכת המזון גם בזה נשים חייבים אלא שבגמרא יש ספק אם החיוב של נשים בבהמ"ז הוא חיוב מן התורה או שזה חיוב מדרבנן כפי שנלמד בסוגיא.

גמרא. שואלת הגמרא קריאת שמע פשיטא, מצות עשה שהזמן גרמא הוא, כיון שק"ש היא מצות עשה שהזמן הגמרא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ולא יזה צורך המשנה היתה צריכה לומר לי זאת.

עונה הגמרא מהו דתימא הואיל ואית בה מלכות שמים שמכיון שבק"ש יש בזה הענין של קבלת עול מלכות שמים לחייב נשים אפילו שזה מצות עשה שהזמן גרמא קמשמע לן שנשים פטורות.

עוד למדנו במשנה ומן התפילין.

שואלת הגמרא פשיטא הרי מכיון שתפילין זה מצות עשה שהזמן גרמא פשיטא שנשים פטורות מזה.

עונה הגמרא מהו דתימא הואיל ואתקש למזוזה הרי בפסוק כתוב וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשערך, הרי יש היקש שהתורה הקישה מזוזה עם תפילין, והייתי סבור ללמוד תפילין ממזוזה כמו שבמזוזה נשים חייבות גם בתפילין נשים חייבות קמשמע לן על זה מלמד אותי התנא במשנה שאעפ"כ נשים פטורות מן התפילין.

עוד למדנו וחייבין בתפלה.

דרחמי ניהו כיון שיש בזה בקשת רחמים, והגירסא שלפנינו מהו דתימא הייתי סבור הואיל וכתוב בה (תהלים נ"ה) ערב ובקר וצהרים, הרי כתוב בפסוק בתהלים ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי שהרי יש זמנים קבועים לתפילה וזה יחשב למצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות קמשמע לן שכיון שזה רחמי נשים חייבות.

זו הגירסא שלפנינו אבל הב"ח כבר אמר שברוב הספרים לא

גידל הם שאלו לא קא מסתפי מר מיצר הרע ולא שאלו אותו, אם הוא לא מפחד מהעין הרע כמו שהם שאלו את ר' יוחנן, ומסביר שהטעם הוא שר' יוחנן הנשים היו מסתכלות על ר' יוחנן ושייך בזה עין הרע משא"כ רב גידל הוא הורה להם איך לטבול, וגם אין לשאול להיפך למה לא שאלו את ר' יוחנן אם הוא לא מפחד מיצר הרע, מסביר הב"ח שהרי על ר' יוחנן אמרו בתענית בדף ט' ובב"ק דף קי"ז שהעפפים של ר' יוחנן היו מכסים את עיניו והוא לא ראה רק אם הגביהו לו, היו צריכים להגביה לו את העפפים כדי שיוכל לראות, ולכן לר' יוחנן אין מה לשאול אם הוא מפחד מיצר הרע כי ר' יוחנן כשהוא יושב שם הוא בין כה לא מסתכל ולא רואה כיון שהעפפים מכסות את העינים שלו, כך הסביר הב"ח.

משנה. אומרת המשנה נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע - דף כ' ע"ב ומן התפילין.

מסביר רש"י נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, כך מבואר בקידושין דף כ"ט שנשים פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא, ומכין שק"ש היא מצות עשה שהזמן גרמא הרי נתחייבנו לקרוא ק"ש פעמיים ביום בשכך בלילה ובקומך בזמן קימה בבקר הרי שזו מצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות ומטעם זה הם גם פטורות מתפילין שהרי גם תפילין הם מצות עשה שהזמן גרמא אם בגלל שלילה לאו זמן תפילין כך הזכיר כאן רש"י וזו דעה אחת מדברי הגמרא שגם בלילה זה לא זמן שחייבים להניח בו תפילין, ואם בזמן ששבת זה לא זמן להניח בה תפילין כך שמצות עשה של תפילין היא ג"כ מצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות, ומכיון שנשים פטורות גם העבדים פטורים שהרי כלל הוא שאין העבדים חייבים רק במצות שנשים חייבות כי לומדים בג"ש לה לה מאשה כל מצוה שאשה חייבת עבד חייב, מצות עשה שה"ג שנשים פטורות גם עבדים כנענים ג"כ פטורים, וגם הקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין, מסביר רש"י שמדובר אפילו בקטן שהגיע לחינוך שבכל המצות חייב אביו לחנכו במצות מדרבנן אבל לק"ש לא הטילו על אביו לחנך אותו בק"ש לפי שהוא אינו מצוי תמיד אצל הקטן כשמגיע זמן ק"ש, ומטעם זה ומן התפילין ג"כ קטן שאפילו הגיע לחינוך פטור משום שסתם קטן אינו יודע לשמור גופו שלא יפיח בהם, הרי מי שמניח תפילין צריך לדעת לשמור את עצמו לא להפיח כשהוא לבוש בתפילין והקטן מן הסתם אינו יודע לשמור גופו ולכן הוא פטור מן התפילין אפילו שהוא קטן שהגיע לחינוך, כך פירש רש"י את המשנה.

תוס' בסוף עמוד א' מביאים את פירושו של רש"י והם שואלים מהמבואר בסוכה בדף מ"ב קטן היודע לשמור תפילין היינו שהוא יודע לשמור את התפילין כשהוא לבוש אותם שלא להפיח בהם אביו חייב לקנות לו תפילין, הרי שבקטן שהגיע לחינוך ששייך שילבש תפילין הוא ג"כ חייב בחינוך במצות תפילין וכן בק"ש ג"כ יש לחייב אותו יותר מסתמא שהרי מצאנו שם באותה גמרא בסוכה דף מ"ב שקטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש או וודאי שקטן שהגיע לחינוך סוברים תוס' חייב בק"ש, ונראה לר"ת, לכן

לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא שמתון זה הרי לשון מתון מתאן שזה מאתים כלומר ד' מאות שתי פעמים של שתי מאות כלומר השם ששמך מתון גרם לי שהפסדתי פעמיים מתון שזה ד' מאות זוז, רש"י מפרש לשון אחר שמתון זה מלשון המתנה, לחכות, היא המתנתי והייתי מחכה, לא ממחר לקרוע את הבגד עד שהיה מתברר לי שזו גויה הייתי משתכר ומרויח ד' מאות זוז.

אומרת הגמרא רב גידל הוה רגיל דהוה קא אויל ויתבי אשערי דטבילה רב גידל היה רגיל ללכת ולשבת על שערי בית הטבילה שם נשות ישראל היו טובלות, אמר להו הכי טבילו והכי טבילו והיה מלמד אותם איך צריך לטבול, אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מיצר הרע האם אין כבודו מפחד מיצר הרע, אמר להו דמיין באפאי כי קאקי חיוורי הם דומות לפני כמו אווזים לבנים, כל כך היה גודל קדושתו של האמורא הקדוש רב גידל שלא היה חושש שיעלה בלבו הרהור עבירה ח"ו כיון שדמו בפניו כמו אווזים לבנים.

אומרת הגמרא רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אויל ויתבי אשערי דטבילה גם ר' יוחנן היה רגיל לשבת על שערי בית הטבילה, אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה כשכנות ישראל יעלו מן הטבילה מסתכלן כי יסתכלו בו, על ר' יוחנן, ונהויו להו זרעא דשפירי בוותי ויהיה להם ילדים יפים כמוני, שהרי הגמרא אומרת בפרק השוכר את הפועלים ב"מ דף פ"ד, שופרא דר' אבהו מעין שופרא דיעקב אבינו ושם מבואר בגמרא שר' יוחנן היה משפירי קרתא דירושלים, והוא היה אדם יפה תואר, והרי שר' יוחנן היה אדם יפה מאד לכן הוא רצה שיסתכלו עליו וע"י זה יולידו ילדים יפים כמותו, אמרי ליה רבנן שאלו אותו החכמים לא קא מסתפי מר מעינא בישא האם אין אתה מפחד מעין הרע, אמר להו אנא מזרעא דיוסף קא אתינא אני מזרעו של יוסף הצדיק דלא שלטת ביה עינא בישא שלא שולט בהם עין הרע דכתיב (בראשית מ"ט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין עולי פירושו עולי, מסולק, מסולקים מן העין, שאין העין שולטת בהם, וזה מה שהוא אמר אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא.

רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהבא שבזרעו של יוסף לא שולט עין הרע לומד את זה ר' יוסי בר' חנינא מהפסוק שנאמר בברכתו של יעקב (בראשית מ"ח) לנערים למנשה ואפרים, הוא בירך אותם וידגו לרב בקרב הארץ, אז הוא נקט לשון דגים מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם הרי הדגים בים מכוסים במים וא"א לראות אותם ולכן אין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם גם זרעו של יוסף לא שולט בהם עין הרע, ואי בעית אימא עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו שלא רצה להנות מאשת אדוניו, יוסף הצדיק לא רצה להסתכל על אשת אדוניו על אשת פוטיפר אין עין הרע שולטת בו לכן שכרו שאין העין הרע שולטת בו.

אומר כאן הב"ח להסביר בהגהות הב"ח אות א' למה את רב

שכובשת ירק בקדרה, הסביר זאת רש"י בתענית דף כ"ד ע"ב, כובשת פירושו עוצרת, סוחטת, שאם היא סוחטת את הירק כדי שיצאו ממנו המים והוא יתייבש אז ע"י זה שהיא עוצרת את הירקות וסוחטת אותם נשברים הידות ושוב א"א לאחוז ע"י ידות אלו את הירקות כי הרי הירקות כבר נתייבשו והידות נשתברו ושוב הידות נשמש ונפסק האוכל מן היד מחמת שהיא כובשת אותם, וגם בזה בטל מהם דין יד והם טהורים, כך פירש רש"י שם.

שואל א"כ ר"פ את אביי כיון שנתברר שבלימוד התורה דורות האחרונים, היינו דורותיו של ר"פ ואביי, אינם נופלים מן הדור של רב יהודה, ממילא הוא שואל ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה כשרב יהודה רק הוציא נעל אחת (שליף הוציא, חד מסאניה נעל אחת) אתי מטרא כבר ירדו גשמים ואנן קא מצערינן נפשין אנחנו מצערים את עצמינו ומצווח קא צוחינן ואנחנו צווחים ומתפללים ומבקשים ולית דמשגח בן ובשמים אין משגיחים עלינו לרחם עלינו.

מהו הענין של רב יהודה שהוציא נעל אחת וירדו גשמים, זה ג"כ מסופר שם בגמרא בתענית דף כ"ד שרב יהודה יצא לשוק והוא ראה ששני אנשים זורקים לחם זה לזה אז הוא אמר כזה שובע יש בעולם, נתן את עיניו ונהיה רעב גדול, אמרו חכמים לשמש של רב יהודה שידאג שרב יהודה יצא לרחוב לשוק שידע שיש רעב בעולם, אז הוא כך עשה, וכשרב יהודה בא לצאת אז הוא ראה שהרבה אנשים מתקבצים יחד אז הוא שאל מהי האסיפה וההתקבצות הזאת של האנשים, אמרו לו שהם מתאספים על כוספיתא דתמרא, דהיינו על ספל של תמרים דלי מלא תמרים או פסולת של תמרים אומר רש"י, אמר ש"מ שיש רעב בעולם, אמר לו לשמש שלוף לי מסאניה תוציא לי את הנעליים, והוציא לו נעל אחת ומיד ירדו גשמים, זה מה שהוא שואל כאן שרב יהודה כ"כ היה גודל קדושתו וצדקותו של ר' יהודה שאם הוא רק הוציא נעל אחת כבר הוא נענה מן השמים ע"י צער קטן זה שכבר ירדו גשמים.

אמר ליה ענה לו אביי קמאי הוה קא מסרי נפשייהו אקדושת השם דורות ראשונים מסרו את נפשם על קדושת ה' אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם אנו דורות האחרונים על אף שיש לנו את לימוד התורה אבל אין אנו מוסרים את נפשינו על קדושת ה'.

כי הא דרב אדא בר אהבה חוייה לההיא כותית ר"א בר אהבה ראה לההיא כותית, גויה, דהות לבישא כרבלתא בשוקא היא הלכה בשוק כשהיא לבושה כרבלתא, אומר רש"י זה שם של לבוש חשוב, בצד מובא פירושו של הערוך שזה בגד אדום וזה מלשון כרבולת של תרנגול, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו בבגד אדום שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה, סבר דבת ישראל היא ר"א בר אהבה היה סבור שאשה זאת היא אשה בת ישראל קם קרעיה מינה והוא קרע ממנה את הבגד, אנלאי מילתא דכותית היא התגלה שהיא בכלל גויה ולא יהודיה, שיימוה בארבע מאה זוזי שמו את הבגד שהוא קרע שהוא שויו ד' מאות זוז ואת זה הוא היה צריך לשלם, אמר לה מה שמך שאל ר"א בר אהבה את אותה כותית מה שמה, אמרה ליה מתון, אמר

היה אומר טעם המשניות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי רב ושמואל מתקשים בהם בכל הגמרא, הרי שלא היה ברור לו, כך לשון רש"י בגמרא תענית דף כ"ד ע"ב "ולא נהירא", שלא היה נהירא ליה אותם סוגיות של טהרות, ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא.

מסביר רש"י תליסר מתיבתא הכונה י"ג פנים, ורש"י מביא על כך גמרא בנדרים דף מ"א שרבי היה לומד את ההלכה ב"ג פנים היינו ב"ג אופנים, ויש אומר אביי, יש בידינו י"ג פנים משנה וברייתא של ו' סדרים וגם במסכתא עוקצין אנחנו לומדים אותה ב"ג פנים, ומה הם הי"ג הפנים שיש במשניות ובמסכתא עוקצין, אומר רש"י כגון משנת רבי, היינו ו' סדרי משנה שסידר אותם רבינו הקדוש ויש לנו תוספתא של ר' חייא שסידר ברייתות בכל הו' סדרים ויש לנו משנת בר קפרא, יש לנו לוי, כתוב תנא דבי לוי, לוי סידר ברייתות, ויש תנא דבי שמואל, אז היו להם י"ג אופנים י"ג פנים של משניות וברייתות בו' סדרים ואפילו במסכתא עוקצין, כך פירש רש"י אצלנו.

תוס' מביאים פירוש אחר שיש מפרשים תליסר מתיבתא פירושו ישיבות, מתיבתא זה ישיבה, י"ג ישיבות יש בנו שבקיאים, והמספר י"ג אומרים תוס' הוא לאו דווקא אלא לשון הרגיל בגמרא, גם בתענית דף כ"ד פירש רש"י י"ג מתיבתות י"ג ישיבות בקיאים בסדר טהרות ובעוקצין יש לנו בעיר זו, כך שלימוד התורה בשני ר' יהודה בדורותיו של ר' יהודה שהם דורות הראשונים לא היה גדול יותר מאשר דורינו אנו.

עכשיו נבא להסביר מה הם אותם שתי משניות בעוקצין שר' יהודה היה כ"כ מתקשה בהם, רש"י פירש כאן את המשנה השניה שהובאה שזיתים שכבשם בטרפיהם טהורים, הדין הוא לגבי יד לטומאה, מביא רש"י מהגמרא חולין דף ק"ח שם למדים שיד לאוכל מביא עליו טומאה, פירושו אוכלים מקבלים טומאה אם הם הוכשרו לקבל טומאה ונוגע בהם שרץ האוכל נטמא, יד זה כמו יד לאחוז בו את הכלי כך כל דבר שאפשר לאחוז בו את האוכל יש לו תורת יד, ואע"פ שהיד עצמו אין לו קבלת טומאה כי הוא לא ראוי לאכילה אבל כיון שהוא יד שבו אפשר לאחוז את האוכל אז אם השרץ (הטומאה) נגעה ביד נטמא גם האוכל, זהו הדין יד שמביא טומאה על האוכל, עכשיו כשמוסקין את הזיתים היינו מלקטים את הזיתים, אם העלים שלהם זה נקרא בטרפיהם פירושו בעלים שלהם כדי שבעלים שלהם יהיה ניתן לאחוז את הזיתים נמצא שהעלים הם יד לזיתים ושרץ או טומאה הנוגעת בעלים שהם היד תביא טומאה על הזיתים שהם האוכל, אומרת המשנה שאם הוא כבש אותם בטרפיהם בחומץ, אם הוא כבש את הזיתים בחומץ יחד עם העלים אז בטל תורת יד מן העלים לפי שהכבישה שהוא כובש אותם בחומץ מרקיבה את העלים הם נהיים רקובים ומרככת אותם שהם נהיים רכים ושוב הם אינם ראויים לאחוז בהם את הזיתים, אם הוא יאחז בעלה כזה אחרי שכבשו אותו הוא לא יוכל לאחוז בזה את הזיתים ואת האוכל, אז לכן בטל מהם תורת יד והם טהורים.

גם המשנה הקודמת שרש"י כאן לא פירש אותה שהאשה

לכהן ולנויר לטמא את עצמו זה כן נקרא דחיה, ולמה לא נלמד משם שגם לעקור בידים ניתן לעקור איסור תורה משום כבוד הבריות, מתרצים התוס' שמנויר א"א ללמוד שיש פירכא מה לנויר שכן ישנו בשאלה, הרי הנזיר יכול לשאול על נזירותו אצל החכם והחכם יתיר לו את נזירותו לכן איסורי הנזיר הם קלים יותר, ועל אף שמצאנו שהאיסור טמא שאסור לו לנויר להטמא נדחה מפני כבוד הבריות א"א ללמוד מזה לשאר הלאומים כי לאו זה של נזיר הוא קל יותר משום שנויר ישנו בשאלה, וכמו כן הלאו של כהנים זה הרי לאו שאינו שוה בכל זה לאו שלא הוזהרו בו כל ישראל רק הכהנים בלבד, לאו שאינו שוה בכל גם הוא נקרא לאו קל יותר ואין ללמוד מה שהתורה אומרת שכבוד הבריות דוחה את הלאו של הכהן שאסור לו להטמא הן ללמוד מזה לשאר לאומים כי הלאו של כהונה הוא ג"כ לאו קל יותר כי הוא לאו שאינו שוה בכל, כך תירצו התוס'.

ומעניין שלדעת הבעל המאור יש גירסא כזאת בגמרא והוא אומר שהוא מצא כך בנוסחאות הבאות מספרד שזה כך קושיה הגמרא, בגירסא של הגמרא שהיה לבעל המאור הוא מביא, וכי תימא נילף מכהן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל, אלא שהבעל המאור כבר אומר שהנוסחא הזאת לא מצויה בכל הספרים וכך הוא אומר משמע מדברי רש"י שהרי רש"י שאל זאת כקושיא ולא הביא את התירוץ הוזהר משמע שלא היתה כך גירסתו בגמרא, כך הסביר כאן הבעל המאור.

אומרת הגמרא אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש ליה ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא, ר"פ שואל את אביי למה בדורות הראשונים היה מתרחש להם ניסים ואילו בדורותינו אנו אין מתרחשים לנו ניסים.

אי משום תנויי אם משום לימוד התורה שהיה בדורות הראשונים יותר מאשר בדורותינו.

בשני דרב יהודה כולי תנויי בניזיקין הוה באותן שנים של ר' יהודה שהם הדורות הקודמים יותר לר"פ ואביי כל לימודם היה בניזיקין, אומר רש"י לא היו גדולים בכל הגמרא של ד' סדרים אלא רק בג' בכות דהיינו ב"ק ב"מ ב"ב, ובצד כבר מצויין שרש"י במסכתא תענית פירש שהכונה לכל סדר נזיקין, מסביר רש"י מה ענין זה של ר"פ שהוא שואל את אביי להביא אותו כאן, משום שבתשובת אביי נלמד שהטעם לחילוק הזה בין דורות הראשונים זה משום שהם היו מוסרים את נפשם על קדושת ה' ומכיון שגם עד עכשיו עסקנו במי שמבזה את עצמו על קדושת ה' לפשוט כלאים שהוא מצא בכגדו אז הוא פושט את הבגד באמצע השוק ומתבזה בזה על קדושת ה' לכן הביאו כאן את הענין הזה, א"כ שואל ר"פ את אביי שאם הסיבה לחילוק שבין דורות הראשונים לדורותינו אנו זה בגלל שהם למדו יותר הרי בשנות ר' יהודה, בדורו של ר' יהודה כל הלימוד שלהם היה בניזיקין ואנן קא מתנינן שיתא סדרי ואילו אנחנו לומדים את כל הו' סדרי משנה, וכי הוה ממי רב יהודה בעוקצין כשר' יהודה היה מגיע למסכתא עוקצין והוא היה לומד את המשנה האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא הוינא הכא הוא

את פסחו ולמול את בנו, אדם שמהלך בדרך כשהוא צריך לשחוט את הקרבן פסח או שהוא הולך למול את בנו אז בזה אם ושמע שמת לו מת אם הוא שמע שמת לו מת אחד מן הקרובים שהוא חייב להתעסק בקבורתם ולהתאבל עליהם יכול יחזור ויטמא הייתי סבור שהוא צריך לחזור ולטמא את עצמו, אמרת לא יטמא הרי שהוא לא צריך לטמא את עצמו משום שמכיון שהוא נמצא בעונת שחיטת הפסח, היינו כבר הגיע הזמן של שחיטת הפסח וחל עליו חובת הפסח והקרבן פסח הוא מצות עשה חמורה שיש חיוב כרת במי שלא הקריב את הפסח במזיד, הוא חייב כרת, ואדם זה אם הוא יטמא את עצמו לקרובים מתבטל הוא מלעשות את הפסח, הרי שמצות הפסח שהיא מצוה חמורה שחייבים בה כרת דוחה את החיוב שלו להטמא לקרובים והוא לא נטמא לקרובים, וכמו כן כשהוא הולך למול את בנו שגם מילה היא מצות עשה חמורה, שהרי על מילה אדם שלא מל את עצמו והוא לא מהול הוא חייב כרת, הרי שמילה היא ג"כ מצות עשה חמורה שחייבים עליה כרת ולכן אפילו שהוא שמע שמת לו מת אין הוא נטמא כדי לא להתבטל מהמצוה של למול את בנו.

ורש"י מביא בסוף העמוד שיש מי שפירשו כאן מה שהוא הולך למול את בנו הכוונה לצורך הקרבת הפסח, כי הרי יש הלכה מילת זכריו מעכב בפסח, היינו אדם שיש לו בן למול ועדיין לא מל אותו זה מעכב אותו מלהיות כשר להקרבת הפסח, אז לכן הוא מל את בנו כדי שיוכל להקריב את הפסח, או בזה אנחנו אומרים שלא צריך להטמא להם, ומה שרש"י הזכיר שכבר הגיע זמן שחיטת הפסח וחל עליו חובת הפסח הסביר זאת בהגהות מלא הרועים שכוונת רש"י לדברי הגמרא בסוכה דף כ"ו שם מבואר שהם טימאו את עצמם לקרוביהם ולא הקריבו את הפסח ועל זה הם באו כמו שמפורש בתורה בפר' בהעלותך לומר שהם היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו להקריב את הפסח במועדו ואז הקב"ה אמר למשה להקריב פסח שני, זה בגלל שהם טימאו את עצמם לפני שהגיע הזמן של שחיטת הפסח, אבל כאן שכבר הגיע זמן שחיטת הפסח וחל החובת פסח אין החובת פסח נדחית מפני החיוב שלו להטמא לקרובים ולהתעסק בקבורתם.

יכול הייתי סבור לומר כשם שאינו מטמא להם כמו שלא מטמא את עצמו לקרובים כשהוא שמע שמת לו מת כך אינו מטמא למת מצוה אז הוא גם לא צריך לטמא את עצמו למת מצוה תלמוד לומר ולאחותו על זה בא הפסוק לאחותו ללמד לאחותו הוא דאינו מטמא

- דף כ' ע"א

אבל מטמא הוא למת מצוה, כך היא הדרשה בברייתא ללמוד מ"ולאחותו".

ומזה שואלת הגמרא אמאי למה הוא מטמא את עצמו למת מצוה לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' הרי מה שאתה מחייב אותו להתעסק בקבורתו של אותו מת מצוה זה משום כבוד הבריות, כבודו של המת שלא ישאירו אותו מוטל בבזיון בדרך אלא יעסקו בקבורתו, הרי שכבוד הבריות דוחה דבר תורה ודוחה את שחיטת הפסח שהוא מתבטל בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת, דוחה את מילת בנו בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת, דוחה את מילת בנו בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת בקבורתו של המת מצוה שזה

שלמדנו בעמוד א' על אלעזר בן חנוך שנתנדה על שפקפק בנט"י, ואילו המגילת אסתר ושאר המפרשים דנים ליישב את שיטת הרמב"ם שלא יקשה עליו מגמרא זאת שהקשה הרמב"ן.

[הגמרא אמרה אמר ר' יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק, הוא חייב לפשוט את הבגדים כדי לא לעבוד על האיסור של לבישת כלאים שעטנו צמר ופשתים יחדו, מ"ט אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב, חייב האדם לבזות את עצמו ולפשוט את בגדיו שיש בהם לבישתם איסור כלאים ואינו חס על כבודו מפני שהתורה צותה לא לעבור על האיסור הזה של כלאים.]

ועל זה מביאה עכשיו הגמרא תא שמע (במדבר ו') ולאחותו מה תלמוד לומר.

פסוק זה נאמר בפרשת נשא אצל הנזיר שהתורה אומרת על נפש מת לא יבא, כל ימי הנזירות אסור לו לנזיר להטמא למתים ולאחר מכן כתוב לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם, והפסוקים האלו באו לדרשה שהרי כשהתורה אמרה על נפש מת לא יבוא כללה התורה את כל המתים ולמה יצאו לפרש שגם לאביו ולאמו ולאחותו לא יטמא, לומדים מזה שזה בא ללמד כך, לאביו לא יטמא, הנזיר אינו מטמא את עצמו לעסוק במיתת אביו ולקבור אותו, פרט למת מצוה שאם הנזיר היה מהלך בדרך ומצא מת מוטל במקום שאין מי שיתעסק בקבורתו זה נקרא מת מצוה שבמת מצוה חייב הנזיר לטפל ולהתעסק ולהתעסק בקבורתו ולהטמא לו, אח"כ כשכתוב לאמו את זה כבר לא צריך כדי ללמד שהנזיר מטמא את עצמו למת מצוה כי את זה יודעים כבר מלאביו אז למה נאמר גם לאמו מה ת"ל, אלא דורש הספרי שזה בא ללמד שאם יש לו לאדם זה שתי קדושות, הוא נזיר וביחד עם זה הוא כהן שכהן ג"כ הוזהר לנפש לא יטמא בעמיו שאסור לו להטמא למתים, אומרת התורה זה שיש בו שתי קדושות גם שהוא נזיר וגם שהוא כהן לאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, גם הוא על אף שיש לו שתי קדושות רק לאמו הוא לא מטמא אבל למת מצוה שאין מי שיתעסק בקבורתו חייב הוא להטמא, לאחיו מה ת"ל, גם כן לאותה דרשה לאחיו הוא דלא מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה שאפילו אם הוא כהן גדול שקדושתו יתרה מקדושתו של כהן הדיוט והוא גם בנוסף לזה נזיר הרי יש לו א"כ קדושה יתירה גם שהוא נזיר וגם שהוא כה"ג אע"פ כן אומר הפסוק לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה, הרי שהברייתא בספרי דרשה לאיזה צורך התורה פירטה לאביו לאמו ולאחיו, ועל זה בא המשך הברייתא שאנחנו כאן עוסקים בה, ולאחות מה ת"ל, ולאיזה צורך כתוב ולאחותו, הרי שבביל נזיר עצמו אין לנו צורך בפסוק הזה כיון שלנזיר כבר אמרנו יש לי את הפסוק לאביו שהוא מטמא למת מצוה, אפילו אם הוא גם כהן יש לי פסוק לאמו, אפילו אם הוא גם כה"ג יש לי פסוק לאחיו, אז אין לי צורך בפסוק לאחותו לענין נזיר, וזו מדה שדורשים בה את התורה "אם אינו ענין" אם אין לי צורך בפסוק לזה תנהו ענין לענין שצריך כן את הדרשה, ולכן הפסוק הזה בא לומר הרי שהיה הולך לשחוט

ביקריה הקב"ה כביכול תובע את כבודו של הת"ח ולכן זה שסיפר אחרי מר שמואל נענש מיד מן השמים.

אומרת הגמרא אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר ממתן של תלמידי חכמים נופל בניהנם שנאמר (תהלים קכ"ה) והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל, אפילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון פירושו שהקב"ה יוליף את פועלי האון לגיהנום.

ומה הוא הלשון המספר אחר מיטתן של ת"ח, מפורש בצד על הגליון מן הערוף שהמילה מיטתן מתפרשת מלשון הטיה כלומר הוא מספר אחרי ת"ח לומר עליהם שהוא נטה מן הדרך הישרה, וכדברי ר' ישמעאל בהמשך הגמרא שאם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אסור להרהר אחריו שוודאי עשה תשובה, ולכן אסור לספר אחריו על מיטתו פירושו על נטייתו שהוא נטה מן הדרך הישרה שבוודאי הוא עשה תשובה, כך פירש הערוך.

המהרש"א גם עמד על כך למה קודם הוזכר בגמרא המספר אחר המת ואילו אצל ת"ח כתוב המספר אחר מיטתן של ת"ח, מסביר המהרש"א משום שאין הגמרא רוצה לומר את הלשון מת בצדיקים שהרי למדנו לעיל בדף י"ח תחת עמוד ב' שהצדיקים במיתתן קרוים חיים וא"כ נקט הגמרא את הלשון על מיטתן כאילו שהם שוכבים בחיים על המיטה ולכן הוא נקט את הלשון הזה כי הרי כך כתוב בפסוק שהוא דורש והמטים עקלקלותם, וגם הוזכר כך שבגמרא ובירושלמי ובמדרשים פטירתן של צדיקים כתוב כד דמיק, כשהוא ישן, ודימו בזה את מיתתן של צדיקים לאדם היושן על מיטתו, וזו כוונת דברי המהרש"א שלכן הוזכר מיטתן כאילו הם שוכבים על מיטתם, ואיך נדרש הפסוק יוליכם ה', שאפילו בשעה ששלום מסביר המהרש"א הכוונה הרי בעת מיתתן של הצדיקים מפורש בגמרא כתובות בדף ק"ד שאז מלאכי השרת מקדימים לפני הצדיקים לומר להם שלום, ואז את פועלי האון מוליכים לגיהנום כמו שמפורש שם בגמרא שמלאכי חבלה מקדימין לפניהם לומר להם אין שלום אמר ה' לרשעים, כך מבואר שם בכתובות ק"ד, כך הסביר המהרש"א את כוונת דברי הגמרא.

והלימוד מן הפסוק והמטים עקלקלותם הסביר רש"י הרי בפסוק שלמעלה מזה כתוב היטיבה ה' לטובים ובסמוך לזה כתוב והמטים עקלקלותם פירושו המכריעים מלשון כד נוטא כשיש בכף המאזנים חובות וזכויות כף מאזנים אחת יש עבירות חובות ויש בכף שניה זכויות, אלו המכריעים את חובותיהם יותר מזכותם להטות את כף מאזנים לכף חובה אלו הם הנקראים המטים עקלקלותם ואלו הם שמוליכים אותם לגיהנום.

אומרת הגמרא תנא דבי רבי ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו כיום שמא עשה תשובה על אף שראית שהוא עבר עבירה שמא הוא כבר עשה תשובה, שואלת מיד הגמרא שמא סלקא דעתך וכי רק ספק יש בדבר אם הוא עשה תשובה אלא ודאי עשה תשובה ומכיון שבוודאי עשה תשובה שוב אין לך רשות

והיתה התכלת של ר' יונתן נגררת אמר לו ר' חייא שיגביה את התכלת את הציצית כדי שלא יאמרו שהמתים הקבורים שם לא יאמרו למחר הם באים אצלנו ועכשיו מחרפים אותנו, שאל אותו ר' יונתן וכי המתים יודעים כ"כ הרבה מה נעשה בין החיים הרי כתוב והמתים אינם יודעים מאומה, ור' חייא תירץ לו שהכוונה להרשעים שבחיייהם קרוים מתים והגמרא האריכה לדון בזה בענין ידיעתם של המתים מן הנעשה בין החיים, ועל זה ממשיכה עכשיו הגמרא ואף ר' יונתן הדר ביה, שאף ר' יונתן שהקשה כך לר' חייא חזר בו.

דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה מנין לנו שהמתים משוחחים זה עם זה שנאמר (דברים ל"ד) ויאמר ה' אליו הקב"ה אמר למשה רבינו, זה נאמר בפטירתו של משה, ואת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מאי לאמר מפרשת הגמרא אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שילך לומר לאבות הקדושים שבועה שנשבעתי לכם אותה שבועה שנשבעתי לאבות כבר קיימתיה לבניכם כבר קיימתי לבניכם לתת להם את הארץ. מזה למדה הגמרא שר' יונתן סבור שמה רבינו הולך לומר לאבות הקדושים את מה שנצטווה לומר להם, הרי שהמתים מספרים זה עם זה.

וכפי שהגמרא מסבירה,

- דף י"ט ע"א

ואי סלקא דעתך דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי ואם המתים אינם מבינים כלום ואין להם שום הבנה וידיעה רק בצער הגוף שלהם אז מה יהיה מזה שהם ישמעו ומשה רבינו יאמר להם את מה שהקב"ה מצווה לומר אלא שע"כ ר' יונתן חזר בו והוא סבור שהמתים כן יודעים.

שואלת עכשיו יוב הגמרא אלא מאי ידיעי ולפי מה שאתה מוכיח מדברי ר' יונתן שהוא סובר שהם כן יודעים למה ליה למימר להו אם הם יודעים אז הרי הם יודעים בלי שיגידו להם ולא יזהו צורך אמרו למשה רבינו שיאמר את זה לאבות. עונה הגמרא לאחזוקי ליה מיבותא למשה שיחזיקו טובה למשה רבינו על הבשורה שהוא מבשר לו.

אומרת הגמרא אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת אדם המספר בגנותו של אדם שמת לאחר מיתתו הרי זה כאלו מספר אחרי האבן כמו שהאבן לא איכפת לו ממה שמספרים ומדברים עליה, איכא דאמרי דלא ידעי משום שאין המת לא יודע בכלל שדיברו עליו, ואיכא דאמרי ידיעי ולא איכפת להו אמנם המתים כן יודעים אבל זה לא איכפת להם ולכן זה כמספר אחרי האבן.

שואלת הגמרא איני והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל היה מי שהוא שדיבר בגנותו של האמורא הקדוש שמואל אחרי פטירתו, ונפל קניא ממללא נפל קנה גדול וכבד מן הגג, מטללא פירושו מן הגג, ובושא וקרעה, פתחה, לארנקא דמוחיה לכיס שבו המוח מונח ועי"ז הוא מת, הרי שהוא נענש מיד במקום ע"י שהוא סיפר אחרי מיטתו של מר שמואל.

עונה הגמרא שאני צורכא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע

ראשונים הסוברים שהמסקנה להלכה היא ששנים חייבות בבהמ"ז מן התורה הרי שהסומך על דברי השא"ג והאחרונים הרוצה לסמוך על דעתם שאשה שיש ספק בידה אם היא בירכה לא צריכה לברך אין למחות בידו כיון שדעת הרבה ראשונים שהחיוב שלה בבהמ"ז הוא דאורייתא.

בענין שלמדנו בסוגיא שאם האשה חייבת בבהמ"ז רק מדרבנן אין היא יכולה להוציא את האיש שחייב בבהמ"ז מדאורייתא, בזה הקשו כל הראשונים ואת זה הקשו גם התוס' לקמן בדף מ"ח מהגמרא ששם מבואר שמי שאכל כזית דגן רשאי ויכול להוציא אחרים ידי חובתן, והרי כאן בפשטות הסוגיא מבואר שמי שאוכל כזית אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן ואעפ"כ יכול הוא להוציא את האחרים ידי חובתן אפילו שהם אכלו כדי שביעה והם חייבים בבהמ"ז מן התורה, ולמה באשה שאם היא לא חייבת בבהמ"ז רק מדרבנן היא לא יכולה להוציא לאחרים שחייבים מן התורה, תירצו שם התוס' והביאו את דבריהם תר"י כאן ועוד ראשונים וכן הרא"ש (ואנחנו מביאים את הדברים מלשוננו של הרא"ש סוף סימן י"ג אצלנו בפרק) שאין זה דומה משום שהאיש אע"פ שהוא לא אכל כלום מן התורה יכול היה לפטור את חבריו בבהמ"ז כיון שכל ישראל ערבים זה בזה ויש ערבות שכל אחד ערב עבור שאר ישראל להציל אותם מן העבירה ולפטור אותם מחיובי המצוות שהם חייבים ולהוציא אותם ידי חובתן, אלא שמדרבנן אמרו לא לברך ברכת הנהנין בלי שום הנאה, ולכן כיון שכל הצורך כדי להוציא אחרים באכילת כזית דגן הוא רק מדרבנן או בזה שהוא אכל כזית דגן אע"פ שעדיין אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן יכול הוא להוציא את האחרים שאכלו אפילו שהם אכלו כדי שביעה כיון שמדין הערבות הוא היה יכול להוציא אותם מן התורה גם בלי שהוא אכל בכלל, משא"כ אשה אינה בכלל הערבות ולכן אינה מוציאה אלא את מי שחיובו מדרבנן.

ובענין זה ששנים הם לא בכלל ערבות שהוזכר כאן ברא"ש האריכו בזה הנודע ביהודה בדגול מרבבה, רעק"א בתשובותיו בסימן ז', אריכות גדולה, ובכל הענין של מי שמחוייב מדרבנן אם הוא יכול להוציא את מי שמחוייב מדאורייתא האריך שם רעק"א בסימן ז'.

וזהי שיטת הראשונים שנוקטים להלכה כדברי הגמרא אצלנו שמי שאכל כזית דגן אינו חייב בבהמ"ז אלא מדרבנן ואעפ"כ הוא יכול להוציא אחרים ידי חובתן על אף שהם אכלו כדי שביעה שזה חיוב דאורייתא מסברא זאת שבגלל הערבות הוא יכול להוציא, אבל הרבה ראשונים הראב"ד אצלנו ועוד ראשונים פוסקים מכח קושיא זאת שאין ההלכה כפי הסוגיא אצלנו שהאוכל כזית דגן אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן אלא שגם מי שאוכל כזית דגן מתחייב בבהמ"ז מן התורה ולכן אומרת שם הגמרא שהוא יכול להוציא אחרים ידי חובתן, וגם בזה נביא את דברי המ"ב שהמ"ב ביאר כבר בסוף סימן קפ"ד שם כתוב במחבר ששיעור אכילה לברך עליו בהמ"ז הוא בכזית, מבאר המ"ב בביאור הלכה ד"ה בכזית שדעת רוב הפוסקים שמי שאכל כזית אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן אבל הוא מאריך להביא שם הרבה ראשונים כפי שהזכרנו הסוברים שגם מי שאכל רק כזית דגן ג"כ מתחייב בבהמ"ז דאורייתא, והמ"ב מביא מדברי החינוך מהו הגדר של אכילה כדי שביעה שאז לכו"ע הוא מתחייב בבהמ"ז מן התורה, שהשיעור שביעה

מביא רש"י את המשנה לקמן בדף מ"ה שהמשנה אומרת עד כמה מזמנים היינו באיזה שיעור של אכילה מתחייבים בבהמ"ז, ר"מ אומר עד כזית, שאם הוא אכל כזית הוא חייב בבהמ"ז, ר' יהודה אומר עד כביצה, הרי שהחמירו לדקדק ולהחמיר על עצמם לפנים משורת הדין ומחייבים את עצמם בבהמ"ז על כזית ועל כביצה ולכן גם הקב"ה נושא פנים לישראל לנהוג אתם לפנים משורת הדין.

למדנו א"כ עכשיו בסוגיא ג' ענינים שיש בהם אריכות גדולה בדברי הראשונים, עצם האיבעי על הגמרא איך ההלכה באלה זאת אם נשים חייבות בבהמ"ז מדאורייתא או שנים חייבות רק מדרבנן, ענין שני שהוזכר כאן שמי שחייב מדרבנן אינו יכול להוציא את מי שחייב בבהמ"ז מדאורייתא, וענין שלישי שפשטות הסוגיא שרק מי שאכל כדי שביעה הוא זה שחייב בבהמ"ז מן התורה אבל מי שאכל רק שיעור כזית החיוב שלו בבהמ"ז אינו אלא דרבנן, וכפי שאמרנו יש בזה אריכות גדולה בדברי הראשונים בסוגייתנו, על הרי"ף בדברי הבעל המאור הרמב"ן הראב"ד תר"י הרא"ש במקום הרשב"א וכן התוס' לקמן בדף מ"ח סוף עמוד א' ותחלת עמוד ב', ונבאר בקצרה את תמצית שיטות הראשונים ואיך ההלכה בענין זה. ראשונה בענין האיבעיא אם נשים חייבות בבהמ"ז מדאורייתא או שאינן חייבות אלא מדרבנן, פוסק המחבר בסימן קפ"ו סעיף א' נשים חייבות בבהמ"ז וספק הוא אם הן חייבות מדאורייתא ומוציאות את האנשים אם אינן חייבות אלא מדרבנן ואינן מוציאות אלא על מי שאינו חייב אלא מדרבנן ומי שאכל כדי שביעה וחיובו מדאורייתא לא יוכלו נשים להוציא אותו, מביא כבר המ"ב שהטור מסיק במסקנה על כך שמפני שהוא ספק נקטינן שהן אינן יכולות להוציא את האחרים שאכלו כדי שביעה.

מסביר כבר המ"ב בביאור הלכה שם בתחת סימן קפ"ו שנידון זה המחבר בשו"ע פסק שנשארנו בספק האם נשים בבהמ"ז חייבות מדאורייתא או מדרבנן שזוהי אמנם שיטת הרמב"ם הרא"ש ובעל המאור שכל הראשונים האלו סוברים שזו היא איבעיא דלא איפשיטא ולא נפשטה האיבעיא הזאת ולכן באמת נשארנו בספק אם הם חייבות בבהמ"ז מדאורייתא או מדרבנן, אבל המ"ב מביא הרבה ראשונים שסוברים שמסקנת הגמרא ששנים חייבות בבהמ"ז מדאורייתא, וזהי שיטת רב האי גאון ועוד גאונים שמוזכרים כאן במחלמות ברמב"ן, כך היא דעת הראב"ד והרשב"א הסכים עם דעתו של הראב"ד, והוא מונה שם עוד כמה וכמה ראשונים, ויש בזה נ"מ גדולה להלכה לענין אשה שאכלה כדי שביעה והרי אדם איש שאוכל כדי שביעה בודאי חייב בבהמ"ז מדאורייתא ואם יש לו ספק אם הוא בירך בהמ"ז או לא הוא חייב לחזור ולברך מספק כי ספיקא דאורייתא לחומרא, מה דינה של אשה שאכלה כדי שביעה ויש לה ספק אם היא בירכה, מביא המ"ב שם בסימן קפ"ו ס"ק ג' שדעת השא"ג וכן הסכים אתו החיי אדם ועוד אחרונים שהאשה אם נסתפקה אם היא בירכה היא חייבת לברך, אלא שרעק"ע וכן הברכי יוסף פסקו שהיא אינה צריכה לחזור לברך מכיון שיש לנו ספק שמא כל החיוב שלה בבהמ"ז הוא מדרבנן הרי ספק אם היא בירכה הוא ספק דרבנן וספק דרבנן הוא לקולא, אומר המ"ב שמכיון שיש הרבה

ושאלת הגמרא מאי מהו הדין, אם נשים חייבות בבהמ"ז מן התורה או רק מדרבנן.

אומרת הגמרא **תא שמע באמת אמרו בן מברך לאכילו בן אפילו כשהוא קטן יכול הוא לברך בהמ"ז להוציא את אביו מידי חובת בהמ"ז** אם אין אביו יודע לברך, **ועבד מברך לרבנו העבד כנעני יכול לברך ולהוציא ידי חובה את האדון שלו, ואשה מברכת לבעלה והאשה יכולה לברך ולהוציא ידי חובת בעלה מבהמ"ז, אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם** (זה לשון קללה כמו ארה לי, תקלל) תבוא קללה על האדם שאשתו ובניו מברכין לו שהוא לא למד והוא כזה עם הארץ שאשתו ובניו צריך לברך לו, ומכאן מוכיחה הגמרא **אי אמרת בשלמא דאורייתא אם חיובם של נשים בבהמ"ז הוא חיוב דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא** מוכן איך האשה יכולה להוציא את בעלה ידי חובתו מבהמ"ז, כיון שהיא חייבת מדאורייתא אז היא יכולה להוציא אותו מבהמ"ז שהוא חייב מדאורייתא, **אלא אי אמרת דרבנן** אבל אם תאמר שכל חיובה של האשה בבהמ"ז אינו אלא מדרבנן **אתי דרבנן ומפיק דאורייתא** וכי יתכן שהיא שאינה חייבת בבהמ"ז רק מדרבנן תוציא את בעלה שהוא חייב בבהמ"ז מדאורייתא, ומזה רוצה הגמרא להוכיח שחיוב בהמ"ז בנשים הוא באמת מדאורייתא.

דוחה הגמרא ולטעמיך קטן בר חיובא הוא הרי כאן כתוב שהקטן מברך לאביו, וכי הקטן הוא בר חיובא לומר שהוא יכול להוציא את אביו ידי חובתו.

אלא הכא במאי עסקינן כגון שאכל שיעורא דרבנן דאתי רבנן ומפיק דרבנן מדובר שהוא לא אכל כדי שביעה, משום שהשיעור להתחייב בבהמ"ז מן התורה כתוב בתורה ואכלת ושבעת אז וברכת, וחיוב בהמ"ז דאורייתא אינו אלא במי שאכל כדי שביעה אבל אם הוא רק אכל כזית לר"מ או כביצה לר' יהודה הוא אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן, ולכן כשהקטן שחייב בבהמ"ז מדרבנן מוציא את אביו שאכל רק שיעור כזית שהוא חייב בבהמ"ז רק מדרבנן אז הקטן יכול להוציא אותו כיון ששניהם לא חייבים אלא מדרבנן ולכן גם האשה אפילו אם נאמר שהיא חייבת בבהמ"ז דרבנן יכולה היא להוציא את בעלה ידי חובת בהמ"ז, מדובר שבעלה אכל רק שיעור כזית שהחיוב בהמ"ז אינו אלא מדרבנן.

אומרת הגמרא **דרש רב עירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי זמנין אמר לה משמיה דרבי אסי** פעמים שהוא אמר זאת משמו של ר' אמי ופעמים שהוא אמר זאת משמו של רב אסי, **אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם כתוב בתורתך (דברים י') אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד הרי שהקב"ה אינו נושא פנים והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב (במדבר ו') ישא ה' פניו אליך הרי שהקב"ה נושא פנים לישראל, אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה (דברים ח') ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך שמשמעות הפסוק היא שאין האדם חייב לברך בהמ"ז רק אם הוא שבע, אם הוא אכל כדי שביעה, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה.**

חייבות, או שמא זה דרבנן כיון שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך והארץ לא ניתנה לנקבות לנחלה, נחלת ארץ ישראל נתחלקה לזכרים לגברים ולא לנשים, אז לכן אולי הן לא חייבות בבהמ"ז מן התורה, אומר רש"י אם תשאל בנות צלפחד שהיו נשים נטלו חלק ונחלה בא"י, זה לא היה החלק שלהן עצמן אלא את חלק אביהם הן נטלו שהוא היה מיוצאי מצרים, כך הם צדדי הספק לפירושו של רש"י.

שואלים על כך תוס' בד"ה נשים שאם כן גם על כהנים ולוים נסתפק גם באותו ספק שכיון שכהנים ולוים לא נטלו חלק בארץ אז אולי גם הם אינם חייבים בבהמ"ז רק מדרבנן ולמה הגמרא לא מסתפקת על כהנים ולוים, לכן מפרשים תוס' שהטעם של הספק שמא לא חייבות נשים רק מדרבנן משום שבבהמ"ז אנחנו אומרים על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו והרי נשים אינן יכולות לא להזכיר ברית ולא תורה כי הן לא לומדות תורה ולא שייך להם ברית והרי בגמרא לקמן בדף מ"ט כתוב מי שלא אמר ברית ותורה בבהמ"ז לא יצא ידי חובתו, אז לכן הגמרא כאן מסתפקת כיון שנשים אינן יכולות לומר ברית ותורה אז חיוב בהמ"ז שלהם אינו אלא מדרבנן או שמא כיון שלא שייך בהם לא ברית ולא תורה אז הם כן חייבות מדאורייתא, ומזה שאמרנו בדף מ"ט שמי שלא אמר ברית ותורה בבהמ"ז לא יצא ידי חובתו זה מדובר באנשים שהם שייכים בברית ותורה כי אם הם לא אמרו הרי שהם [לא] יצאו ידי חובתם, וזוהי האיבעיא וצדדי הספק לדעתם של התוס'.

רעק"א מציין לעיין בתשובות התשב"ץ בחלק א' סימן קס"ט, שם התשב"ץ מבאר כפירושו של רש"י והוא מביא את הקושיא של תוס' בלשון אחר שהקושיא היתה גרים ועבדים שלא יהיו חייבים בבהמ"ז מדאורייתא כיון שהם לא נטלו חלק ונחלה בארץ, מביא התשב"ץ לתרץ גרים ועבדים כיון שסוף סוף הם זכרים הם גברים זכרים ושם זכרים נטלו חלק בארץ, הרי שלכן פשוט הדבר שהם חייבים בבהמ"ז דאורייתא, ותירוץ זה כמובן מתרץ גם את קושייתם של התוס' כהנים ולוים כיון שסוף סוף הם זכרים שזכרים כן נטלו חלק ונחלה בארץ אז פשוט הדבר שגם הם חייבים בבהמ"ז מן התורה, משא"כ בנשים ששום אשה לא קיבלה חלק משלה בנחלת הארץ בזה אנחנו מסתפקים שמא חיוב בהמ"ז של נשים אינו אלא מדרבנן.

אומרת הגמרא **למאי נפקא מינה, לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת דאורייתא** אם אשה חייבת בבהמ"ז מן התורה **אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא** אז היא יכולה גם להוציא גברים זכרים בבהמ"ז כי הם אמנם חייבים מדאורייתא גם היא חייבת בבהמ"ז מדאורייתא, **ואי אמרת דרבנן** אבל אם תאמר שכל החיוב של נשים בבהמ"ז אינו אלא דרבנן הוי שאינו מחוייב בדבר נחשבת האשה כמי שאינו מחוייב בדבר שהרי מדאורייתא היא באמת לא מחוייבת וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרכים ידי חובתן ולכן היא ג"כ לא תוכל להוציא את ידי חובת האיש שחייב בבהמ"ז דאורייתא כיון שהיא לא חייבת רק מדרבנן.

קובעת את הזמן בו אוכלים, **קמשמע לן** שנשים חייבות וזה לא נחשב מצות עשה שהזמן גרמא.

אומרת הגמרא **אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה**, המצוה של קידוש היום זה המצות עשה שלומדים מזכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין, שצריך לקדש את היום בדברים, **אמר ר"א בר אהבה שגם נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה**.

שואלת הגמרא **אמאי** למה הנשים חייבות מצות עשה שהזמן גרמא הוא הרי המצוה של קידוש היום היא מצות עשה שהזמן גרמא, בשבת חייבים בקידוש היום, **וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות**.

אמר אבוי מדרבנן מה שאמרנו שנשים חייבות בקידוש אינו לא מדרבנן.

אמר ליה רבא והא דבר תורה קאמר ר"א בר אהבה הרי אומר שנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, איך אתה יכול לפרש את דבריו שכוונתו מדרבנן, **ועוד כל מצות עשה נחייבנהו מדרבנן** נאמר בכל מצות עשה שהזמן גרמא שעל אף שמדאורייתא הם פטורות הרי שמדרבנן הם חייבות כמו שאתה רוצה לומר שבקידוש היום חייבו אותם מדרבנן.

אלא אמר רבא אמר קרא (שמות כ') **זכור** (דברים ה') **ושמור**, ב' הדברות של פרשת יתרו כתוב זכור את יום השבת לקדשו, ב' הדברות של פרשת ואתחנן כתוב שמור את יום השבת לקדשו, יש כאן היקש ללמוד אחד מהשני **כל שישנו בשמירה פירושו מי שמצווה בשמור את יום השבת לקדשו שזה הלא תעשה של לא תעשה כל מלאכה ישנו בזכירה** הוא מצווה גם בזכור את יום השבת שזו מצות עשה לזכור אותו על היין, היינו המצות עשה של קידוש היום, **והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה** גם נשים כיון שהם וודאי מצוות בשמור את יום השבת לקדשו שהרי משנה מפורשת היא בקידושין דף כ"ט כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות, כל החילוק שיש בין מצות שהזמן גרמא שבהם נשים פטורות לבין מצות שלא הזמן גרמא שנשים חייבות זה רק במצות עשה שבמצות עשה אם זה מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אבל במצות לא תעשה אין שום חילוק ובין אם זו לא תעשה שהזמן גרמא כמחו לא תעשה כל מלאכה בשבת לבין אם זה לא תעשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות ו"לא שהרי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה ו"לא תעשה" שייך לעונשים שהרי התורה מענישה את מי שעובר על לאו, עכ"פ כיון שנשים ישנן בשמירה להיות מצווים בלאוין של לא תעשה כל מלאכה בשבת אז הם גם מצווים בזכירה שזו המצות עשה של קידוש היום "זכור את יום השבת לקדשו".

אומרת הגמרא **אמר ליה רבינא לרבא נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן**, מה שלמדנו במשנה שנשים חייבות בבהמ"ז האם החיוב שלהם הוא מדאורייתא או שהחיוב שלהם אינו אלא מדרבנן, מסביר רש"י מה הם צדדי הספק, האם נאמר כיון שכתוב ואכלת ושבעת ואז וברכת שזו המצות עשה של בהמ"ז הרי שזו מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים

גורסים את המהו דתימא, וכך רש"י אומר שאין לשאול פשיטא מכיון שזה לאו דאורייתא, והתוס' הבינו בכוונת דברי רש"י שכל הכלל שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות לא נאמר אלא במצות עשה דאורייתא שם יש כלל מצות עשה פירושו מדאורייתא זה אמרנו שאם זה זמן גרמא נשים פטורות, אבל כאן כיון שתפילה היא לאו דאורייתא מה שייך לשאול פשיטא ומה צורך יש לי לומר שהם חייבות על אף שיש פסוק ערב ובקר וצהריים, והסבירו כבר האחרונים שהתוס' הבינו בדברי רש"י ששיטת רש"י שנשים פטורות רק ממצות עשה דאורייתא שאם זה הזמן גרמא נשים פטורות אבל בדרבנן אפילו אם זה מצות עשה שהזמן גרמא נשים חייבות, כך הבינו האחרונים בפירוש דברי התוס' איך שהם הבינו את רש"י, כפי שהצ"ח האריך כאן לבאר, ועל זה התוס' שואלים ומיישבים את הגירסא שלפנינו ותוס' סוברים שמכיון שזה זמן גרמא אפילו אם זה מצות עשה דרבנן ג"כ נשים פטורות, וכמו שמצינו הלל שכל חיובו אינו אלא דרבנן ונשים פטורות בגלל שזה מצות עשה שהזמן גרמא כמו שמבואר בסוכה דף ל"ח שנשים פטורות מקריאת הלל, אז לדעת התוס' הכלל הזה שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות נאמר אפילו בדרבנן ולא רק בדאורייתא.

ובספר עינים למשפט האריך כאן לבאר את השיטות בענין זה אם במצות דרבנן נאמר הכלל שאם זה הזמן גרמא נשים פטורות או לא.

עוד למדנו במשנה ובמזוזה, שנשים חייבות במזוזה.

שואלת שוב הגמרא **פשיטא** כיון שמזוזה זו מצות עשה שלא הזמן גרמא פשיטא שהן חייבות.

עונה הגמרא **מהו דתימא** הייתי סבור לומר **הואיל ואתקש לתלמוד תורה הרי בפרשת והיה אם שמוע כתוב ולמדתם אותם את בניכם שזו המצוה של ת"ת ובסמוך לזה כתוב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך, יש א"כ היקש של מזוזה לת"ת, הייתי סבור ללמדו מה ת"ת נשים פטורות ואע"פ שת"ת זה לא מצות עשה שהזמן גרמא הרי ת"ת חייבים יומם ולילה "והגית בו יומם ולילה" ואין ת"ת נחשב מצות עשה שהזמן גרמא אז אע"פ כ נשים פטורות שנאמר ולמדתם אותם את בניכם פירושו בניכם ולא בנותיכם שבנות, נשים, פטורות מת"ת, אז הייתי סבור ללמוד שגם מזוזה על אף שזה לא הזמן גרמא נשים ג"כ יהיו פטורות כמו שהם פטורות מת"ת, **קמשמע לן** אומר לי התנא שנשים חייבות במזוזה.**

ומה באמת הטעם שנשים חייבות במזוזה אומר רש"י מהגמרא ביומא דף י"א כי כתוב למען ירבו ימיכם, הרי כך הוא סדר הפסוקים, וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך למען ירבו ימיכם, הרי שבמצות מזוזה יש סגוליות לאריכות ימים, אומרת הגמרא גברא בעי חיי נשי לא בעי חיי, בתמיה וכי נשים אינן צריכות חיים, אז לכן נשים חייבות במזוזה.

עוד למדנו במשנה ובברכת המזון שנשים חייבות בבהמ"ז. שואלת הגמרא **פשיטא**, הרי כיון שבהמ"ז זה לא מצות עשה שהזמן גרמא וודאי שהם חייבות בבהמ"ז.

עונה הגמרא, **מהו דתימא הואיל וכתוב** (שמות ט"ז) **בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם כבקר לשבע** אז היינו סוברים **כמצות עשה שהזמן גרמא דמי** שהרי התורה

מפרש ר"ת שהמשנה מדברת בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל שואלים תוס' בעצמם מהמשכה של המשנה.

הרי אמרנו שנשים עבדים וקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין וחייבין בתפילה תפילה היא רחמים והיא רק חיוב מדרבנן ולכן תקנו את התפילה גם לנשים שחייבות בתפילה ולחינוך של קטנים.

וכאן שואלים תוס' על ר"ת, לשיטת ר"ת שמפרש שקטנים שהמשנה עוסקת בהם שהם פטורים מק"ש ומן התפילין זה בקטן שלא הגיע לחינוך איך אפשר לומר עליו שחייבים בתפילה וכי קטן שלא הגיע לחינוך חייב בתפילה, לכן מפרש ר"ת שמה שהמשנה אומרת עכשיו חייבים בתפילה לדעת ר"ת זה מתייחס רק לנשים ועבדים וזה בכלל לא מתייחס לקטן כיון שמדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, הרי כך היא שיטת ר"ת בפירוש המשנה, וא"כ חייבים בתפילה וודאי שזה לכו"ע נאמר על נשים ועבדים ועל קטן שהגיע לחינוך.

ובמזוזה הם ג"כ חייבים משום שמזוזה היא מצות עשה שלא הזמן גרמא זה לא תלוי בזמן אז לכן גם נשים ועבדים חייבים במזוזה והגמרא תשאל פשיטא ולמה המשנה צריכה לומר זאת, ובברכת המזון גם בזה נשים חייבים אלא שבגמרא יש ספק אם החיוב של נשים בבהמ"ז הוא חיוב מן התורה או שזה חיוב מדרבנן כפי שנלמד בסוגיא.

גמרא. שואלת הגמרא קריאת שמע פשיטא, מצות עשה שהזמן גרמא הוא, כיון שק"ש היא מצות עשה שהזמן הגמרא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ולא יזה צורך המשנה היתה צריכה לומר לי זאת.

עונה הגמרא מהו דתימא הואיל ואית בה מלכות שמים שמכיון שבק"ש יש בזה הענין של קבלת עול מלכות שמים לחייב נשים אפילו שזה מצות עשה שהזמן גרמא קמשמע לן שנשים פטורות.

עוד למדנו במשנה ומן התפילין.

שואלת הגמרא פשיטא הרי מכיון שתפילין זה מצות עשה שהזמן גרמא פשיטא שנשים פטורות מזה.

עונה הגמרא מהו דתימא הואיל ואתקש למזוזה הרי בפסוק כתוב וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשערך, הרי יש היקש שהתורה הקישה מזוזה עם תפילין, והייתי סבור ללמוד תפילין ממזוזה כמו שבמזוזה נשים חייבות גם בתפילין נשים חייבות קמשמע לן על זה מלמד אותי התנא במשנה שאעפ"כ נשים פטורות מן התפילין.

עוד למדנו וחייבין בתפילה.

דרחמי ניהו כיון שיש בזה בקשת רחמים, והגירסא שלפנינו מהו דתימא הייתי סבור הואיל וכתוב בה (תהלים נ"ה) ערב ובקר וצהרים, הרי כתוב בפסוק בתהלים ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי שהרי יש זמנים קבועים לתפילה וזה יחשב למצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות קמשמע לן שכיון שזה רחמי נשים חייבות.

זו הגירסא שלפנינו אבל הב"ח כבר אמר שברוב הספרים לא

גידל הם שאלו לא קא מסתפי מר מיצר הרע ולא שאלו אותו, אם הוא לא מפחד מהעין הרע כמו שהם שאלו את ר' יוחנן, ומסביר שהטעם הוא שר' יוחנן הנשים היו מסתכלות על ר' יוחנן ושייך בזה עין הרע משא"כ רב גידל הוא הורה להם איך לטבול, וגם אין לשאול להיפך למה לא שאלו את ר' יוחנן אם הוא לא מפחד מיצר הרע, מסביר הב"ח שהרי על ר' יוחנן אמרו בתענית בדף ט' ובב"ק דף קי"ז שהעפפים של ר' יוחנן היו מכסים את עיניו והוא לא ראה רק אם הגביהו לו, היו צריכים להגביה לו את העפפים כדי שיוכל לראות, ולכן לר' יוחנן אין מה לשאול אם הוא מפחד מיצר הרע כי ר' יוחנן כשהוא יושב שם הוא בין כה לא מסתכל ולא רואה כיון שהעפפים מכסות את העינים שלו, כך הסביר הב"ח.

משנה. אומרת המשנה נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע - דף כ' ע"ב ומן התפילין.

מסביר רש"י נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, כך מבואר בקידושין דף כ"ט שנשים פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא, ומכין שק"ש היא מצות עשה שהזמן גרמא הרי נתחייבנו לקרוא ק"ש פעמיים ביום בשכך בלילה ובקומך בזמן קימה בבקר הרי שזו מצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות ומטעם זה הם גם פטורות מתפילין שהרי גם תפילין הם מצות עשה שהזמן גרמא אם בגלל שלילה לאו זמן תפילין כך הזכיר כאן רש"י וזו דעה אחת מדברי הגמרא שגם בלילה זה לא זמן שחייבים להניח בו תפילין, ואם בזמן ששבת זה לא זמן להניח בה תפילין כך שמצות עשה של תפילין היא ג"כ מצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות, ומכיון שנשים פטורות גם העבדים פטורים שהרי כלל הוא שאין העבדים חייבים רק במצות שנשים חייבות כי לומדים בג"ש לה לה מאשה כל מצוה שאשה חייבת עבד חייב, מצות עשה שה"ג שנשים פטורות גם עבדים כנענים ג"כ פטורים, וגם הקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין, מסביר רש"י שמדובר אפילו בקטן שהגיע לחינוך שבכל המצות חייב אביו לחנכו במצות מדרבנן אבל לק"ש לא הטילו על אביו לחנך אותו בק"ש לפי שהוא אינו מצוי תמיד אצל הקטן כשמגיע זמן ק"ש, ומטעם זה ומן התפילין ג"כ קטן שאפילו הגיע לחינוך פטור משום שסתם קטן אינו יודע לשמור גופו שלא יפיח בהם, הרי מי שמניח תפילין צריך לדעת לשמור את עצמו לא להפיח כשהוא לבוש בתפילין והקטן מן הסתם אינו יודע לשמור גופו ולכן הוא פטור מן התפילין אפילו שהוא קטן שהגיע לחינוך, כך פירש רש"י את המשנה.

תוס' בסוף עמוד א' מביאים את פירושו של רש"י והם שואלים מהמבואר בסוכה בדף מ"ב קטן היודע לשמור תפילין היינו שהוא יודע לשמור את התפילין כשהוא לבוש אותם שלא להפיח בהם אביו חייב לקנות לו תפילין, הרי שבקטן שהגיע לחינוך ששייך שילבש תפילין הוא ג"כ חייב בחינוך במצות תפילין וכן בק"ש ג"כ יש לחייב אותו יותר מסתמא שהרי מצאנו שם באותה גמרא בסוכה דף מ"ב שקטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש או וודאי שקטן שהגיע לחינוך סוברים תוס' חייב בק"ש, ונראה לר"ת, לכן

לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא שמתון זה הרי לשון מתון מתאן שזה מאתים כלומר ד' מאות שתי פעמים של שתי מאות כלומר השם ששמך מתון גרם לי שהפסדתי פעמיים מתון שזה ד' מאות זוז, רש"י מפרש לשון אחר שמתון זה מלשון המתנה, לחכות, היא המתנתי והייתי מחכה, לא ממחר לקרוע את הבגד עד שהיה מתברר לי שזו גויה הייתי משתכר ומרויח ד' מאות זוז.

אומרת הגמרא רב גידל הוה רגיל דהוה קא אויל ויתבי אשערי דטבילה רב גידל היה רגיל ללכת ולשבת על שערי בית הטבילה שם נשות ישראל היו טובלות, אמר להו הכי טבילו והכי טבילו והיה מלמד אותם איך צריך לטבול, אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מיצר הרע האם אין כבודו מפחד מיצר הרע, אמר להו דמיין באפאי כי קאקי חיוורי הם דומות לפני כמו אווזים לבנים, כל כך היה גודל קדרושו של האמורא הקדוש רב גידל שלא היה חושש שיעלה בלבו הרהור עבירה ח"ו כיון שדמו בפניו כמו אווזים לבנים.

אומרת הגמרא רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אויל ויתבי אשערי דטבילה גם ר' יוחנן היה רגיל לשבת על שערי בית הטבילה, אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה כשכנות ישראל יעלו מן הטבילה מסתכלן כי יסתכלו בי, על ר' יוחנן, ונהויו להו זרעא דשפירי בוותי ויהיה להם ילדים יפים כמוני, שהרי הגמרא אומרת בפרק השוכר את הפועלים ב"מ דף פ"ד, שופרא דר' אבהו מעין שופרא דיעקב אבינו ושם מבואר בגמרא שר' יוחנן היה משפירי קרתא דירושלים, והוא היה אדם יפה תואר, והרי שר' יוחנן היה אדם יפה מאד לכן הוא רצה שיסתכלו עליו וע"י זה יולידו ילדים יפים כמותו, אמרי ליה רבנן שאלו אותו החכמים לא קא מסתפי מר מעינא בישא האם אין אתה מפחד מעין הרע, אמר להו אנא מזרעא דיוסף קא אתינא אני מזרעו של יוסף הצדיק דלא שלטת ביה עינא בישא שלא שולט בהם עין הרע דכתיב (בראשית מ"ט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין עולי פירושו עולי, מסולק, מסולקים מן העין, שאין העין שולטת בהם, וזה מה שהוא אמר אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא.

רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהבא שבזרעו של יוסף לא שולט עין הרע לומד את זה ר' יוסי בר' חנינא מהפסוק שנאמר בברכתו של יעקב (בראשית מ"ח) לנערים למנשה ואפרים, הוא בירך אותם וידגו לרב בקרב הארץ, אז הוא נקט לשון דגים מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם הרי הדגים בים מכוסים במים וא"א לראות אותם ולכן אין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם גם זרעו של יוסף לא שולט בהם עין הרע, ואי בעית אימא עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו שלא רצה להנות מאשת אדוניו, יוסף הצדיק לא רצה להסתכל על אשת אדוניו על אשת פוטיפר אין עין הרע שולטת בו לכן שכרו שאין העין הרע שולטת בו.

אומר כאן הב"ח להסביר בהגהות הב"ח אות א' למה את רב

שכובשת ירק בקדרה, הסביר זאת רש"י בתענית דף כ"ד ע"ב, כובשת פירושו עוצרת, סוחטת, שאם היא סוחטת את הירק כדי שיצאו ממנו המים והוא יתייבש אז ע"י זה שהיא עוצרת את הירקות וסוחטת אותם נשברים הידות ושוב א"א לאחוז ע"י ידות אלו את הירקות כי הרי הירקות כבר נתייבשו והידות נשתברו ושוב הידות נשמש ונפסק האוכל מן היד מחמת שהיא כובשת אותם, וגם בזה בטל מהם דין יד והם טהורים, כך פירש רש"י שם.

שואל א"כ ר"פ את אביי כיון שנתברר שבלימוד התורה דורות האחרונים, היינו דורותיו של ר"פ ואביי, אינם נופלים מן הדור של רב יהודה, ממילא הוא שואל ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה כשרב יהודה רק הוציא נעל אחת (שליף הוציא, חד מסאניה נעל אחת) אתי מטרא כבר ירדו גשמים ואנן קא מצערינן נפשין אנחנו מצערים את עצמינו ומצווח קא צוחינן ואנחנו צווחים ומתפללים ומבקשים ולית דמשגח בן ובשמים אין משגיחים עלינו לרחם עלינו.

מהו הענין של רב יהודה שהוציא נעל אחת וירדו גשמים, זה ג"כ מסופר שם בגמרא בתענית דף כ"ד שרב יהודה יצא לשוק והוא ראה ששני אנשים זורקים לחם זה לזה אז הוא אמר כזה שובע יש בעולם, נתן את עיניו ונהיה רעב גדול, אמרו חכמים לשמש של רב יהודה שידאג שרב יהודה יצא לרחוב לשוק שידע שיש רעב בעולם, אז הוא כך עשה, וכשרב יהודה בא לצאת אז הוא ראה שהרבה אנשים מתקבצים יחד אז הוא שאל מהי האסיפה וההתקבצות הזאת של האנשים, אמרו לו שהם מתאספים על כוספיתא דתמרא, דהיינו על ספל של תמרים דלי מלא תמרים או פסולת של תמרים אומר רש"י, אמר ש"מ שיש רעב בעולם, אמר לו לשמש שלוף לי מסאניה תוציא לי את הנעליים, והוציא לו נעל אחת ומיד ירדו גשמים, זה מה שהוא שואל כאן שרב יהודה כ"כ היה גודל קדרושו וצדקותו של ר' יהודה שאם הוא רק הוציא נעל אחת כבר הוא נענה מן השמים ע"י צער קטן זה שכבר ירדו גשמים.

אמר ליה ענה לו אביי קמאי הוה קא מסרי נפשייהו אקדושת השם דורות ראשונים מסרו את נפשם על קדושת ה' אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם אנו דורות האחרונים על אף שיש לנו את לימוד התורה אבל אין אנו מוסרים את נפשינו על קדושת ה'.

כי הא דרב אדא בר אהבה חוייה לההיא כותית ר"א בר אהבה ראה לההיא כותית, גויה, דהות לבישא כרבלתא בשוקא היא הלכה בשוק כשהיא לבושה כרבלתא, אומר רש"י זה שם של לבוש חשוב, בצד מובא פירושו של הערוך שזה בגד אדום וזה מלשון כרבולת של תרנגול, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו בבגד אדום שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה, סבר דבת ישראל היא ר"א בר אהבה היה סבור שאשה זאת היא אשה בת ישראל קם קרעיה מינה והוא קרע ממנה את הבגד, אנלאי מילתא דכותית היא התגלה שהיא בכלל גויה ולא יהודיה, שיימוה בארבע מאה זוזי שמו את הבגד שהוא קרע שהוא שויו ד' מאות זוז ואת זה הוא היה צריך לשלם, אמר לה מה שמך שאל ר"א בר אהבה את אותה כותית מה שמה, אמרה ליה מתון, אמר

היה אומר טעם המשניות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי רב ושמואל מתקשים בהם בכל הגמרא, הרי שלא היה ברור לו, כך לשון רש"י בגמרא תענית דף כ"ד ע"ב "ולא נהירא", שלא היה נהירא ליה אותם סוגיות של טהרות, ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא.

מסביר רש"י תליסר מתיבתא הכונה י"ג פנים, ורש"י מביא על כך גמרא בנדרים דף מ"א שרבי היה לומד את ההלכה ב"ג פנים היינו ב"ג אופנים, ויש אומר אביי, יש בידינו י"ג פנים משנה וברייתא של ו' סדרים וגם במסכתא עוקצין אנחנו לומדים אותה ב"ג פנים, ומה הם הי"ג הפנים שיש במשניות ובמסכתא עוקצין, אומר רש"י כגון משנת רבי, היינו ו' סדרי משנה שסידר אותם רבינו הקדוש ויש לנו תוספתא של ר' חייא שסידר ברייתות בכל הו' סדרים ויש לנו משנת בר קפרא, יש לנו לוי, כתוב תנא דבי לוי, לוי סידר ברייתות, ויש תנא דבי שמואל, אז היו להם י"ג אופנים י"ג פנים של משניות וברייתות בו' סדרים ואפילו במסכתא עוקצין, כך פירש רש"י אצלנו.

תוס' מביאים פירוש אחר שיש מפרשים תליסר מתיבתא פירושו ישיבות, מתיבתא זה ישיבה, י"ג ישיבות יש בנו שבקיאים, והמספר י"ג אומרים תוס' הוא לאו דווקא אלא לשון הרגיל בגמרא, גם בתענית דף כ"ד פירש רש"י י"ג מתיבתות י"ג ישיבות בקיאים בסדר טהרות ובעוקצין יש לנו בעיר זו, כך שלימוד התורה בשני ר' יהודה בדורותיו של ר' יהודה שהם דורות הראשונים לא היה גדול יותר מאשר דורינו אנו.

עכשיו נבא להסביר מה הם אותם שתי משניות בעוקצין שר' יהודה היה כ"כ מתקשה בהם, רש"י פירש כאן את המשנה השניה שהובאה שזיתים שכבשם בטרפיהם טהורים, הדין הוא לגבי יד לטומאה, מביא רש"י מהגמרא חולין דף ק"ח שם למדים שיד לאוכל מביא עליו טומאה, פירושו אוכלים מקבלים טומאה אם הם הוכשרו לקבל טומאה ונוגע בהם שרץ האוכל נטמא, יד זה כמו יד לאחוז בו את הכלי כך כל דבר שאפשר לאחוז בו את האוכל יש לו תורת יד, ואע"פ שהיד עצמו אין לו קבלת טומאה כי הוא לא ראוי לאכילה אבל כיון שהוא יד שבו אפשר לאחוז את האוכל אז אם השרץ (הטומאה) נגעה ביד נטמא גם האוכל, זהו הדין יד שמביא טומאה על האוכל, עכשיו כשמוסקין את הזיתים היינו מלקטים את הזיתים, אם העלים שלהם זה נקרא בטרפיהם פירושו בעלים שלהם כדי שבעלים שלהם יהיה ניתן לאחוז את הזיתים נמצא שהעלים הם יד לזיתים ושרץ או טומאה הנוגעת בעלים שהם היד תביא טומאה על הזיתים שהם האוכל, אומרת המשנה שאם הוא כבש אותם בטרפיהם בחומץ, אם הוא כבש את הזיתים בחומץ יחד עם העלים אז בטל תורת יד מן העלים לפי שהכבישה שהוא כובש אותם בחומץ מרקיבה את העלים הם נהיים רקובים ומרככת אותם שהם נהיים רכים ושוב הם אינם ראויים לאחוז בהם את הזיתים, אם הוא יאחז בעלה כזה אחרי שכבשו אותו הוא לא יוכל לאחוז בזה את הזיתים ואת האוכל, אז לכן בטל מהם תורת יד והם טהורים.

גם המשנה הקודמת שרש"י כאן לא פירש אותה שהאשה

לכהן ולנויר לטמא את עצמו זה כן נקרא דחיה, ולמה לא נלמד משם שגם לעקור בידים ניתן לעקור איסור תורה משום כבוד הבריות, מתרצים התוס' שמנויר א"א ללמוד שיש פירכא מה לנויר שכן ישנו בשאלה, הרי הנזיר יכול לשאול על נזירותו אצל החכם והחכם יתיר לו את נזירותו לכן איסורי הנזיר הם קלים יותר, ועל אף שמצאנו שהאיסור טמא שאסור לו לנויר להטמא נדחה מפני כבוד הבריות א"א ללמוד מזה לשאר הלאומים כי לאו זה של נזיר הוא קל יותר משום שנויר ישנו בשאלה, וכמו כן הלאו של כהנים זה הרי לאו שאינו שוה בכל זה לאו שלא הוזהרו בו כל ישראל רק הכהנים בלבד, לאו שאינו שוה בכל גם הוא נקרא לאו קל יותר ואין ללמוד מה שהתורה אומרת שכבוד הבריות דוחה את הלאו של הכהן שאסור לו להטמא הן ללמוד מזה לשאר לאומים כי הלאו של כהונה הוא ג"כ לאו קל יותר כי הוא לאו שאינו שוה בכל, כך תירצו התוס'.

ומעניין שלדעת הבעל המאור יש גירסא כזאת בגמרא והוא אומר שהוא מצא כך בנוסחאות הבאות מספרד שזה כך קושיה הגמרא, בגירסא של הגמרא שהיה לבעל המאור הוא מביא, וכי תימא נילף מכהן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל, אלא שהבעל המאור כבר אומר שהנוסחא הזאת לא מצויה בכל הספרים וכך הוא אומר משמע מדברי רש"י שהרי רש"י שאל זאת כקושיא ולא הביא את התירוץ הזה משמע שלא היתה כך גירסתו בגמרא, כך הסביר כאן הבעל המאור.

אומרת הגמרא אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש ליה ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא, ר"פ שואל את אביי למה בדורות הראשונים היה מתרחש להם ניסים ואילו בדורותינו אנו אין מתרחשים לנו ניסים.

אי משום תנויי אם משום לימוד התורה שהיה בדורות הראשונים יותר מאשר בדורותינו.

בשני דרב יהודה כולי תנויי בנייקין הוה באותן שנים של ר' יהודה שהם הדורות הקודמים יותר לר"פ ואביי כל לימודם היה בנייקין, אומר רש"י לא היו גדולים בכל הגמרא של ד' סדרים אלא רק בג' בכות דהיינו ב"ק ב"מ ב"ב, ובצד כבר מצויין שרש"י במסכתא תענית פירש שהכונה לכל סדר נזיקין, מסביר רש"י מה ענין זה של ר"פ שהוא שואל את אביי להביא אותו כאן, משום שבתשובת אביי נלמד שהטעם לחילוק הזה בין דורות הראשונים זה משום שהם היו מוסרים את נפשם על קדושת ה' ומכיון שגם עד עכשיו עסקנו במי שמבזה את עצמו על קדושת ה' לפשוט כלאים שהוא מצא בכגדו אז הוא פושט את הבגד באמצע השוק ומתבזה בזה על קדושת ה' לכן הביאו כאן את הענין הזה, א"כ שואל ר"פ את אביי שאם הסיבה לחילוק שבין דורות הראשונים לדורותינו אנו זה בגלל שהם למדו יותר הרי בשנות ר' יהודה, בדורו של ר' יהודה כל הלימוד שלהם היה בנייקין ואנן קא מתנינן שיתא סדרי ואילו אנחנו לומדים את כל הו' סדרי משנה, וכי הוה ממי רב יהודה בעוקצין כשר' יהודה היה מגיע למסכתא עוקצין והוא היה לומד את המשנה האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא הוינא הכא הוא

את פסחו ולמול את בנו, אדם שמהלך בדרך כשהוא צריך לשחוט את הקרבן פסח או שהוא הולך למול את בנו אז בזה אם ושמע שמת לו מת אם הוא שמע שמת לו מת אחד מן הקרובים שהוא חייב להתעסק בקבורתם ולהתאבל עליהם יכול יחזור ויטמא הייתי סבור שהוא צריך לחזור ולטמא את עצמו, אמרת לא יטמא הרי שהוא לא צריך לטמא את עצמו משום שמכיון שהוא נמצא בעונת שחיטת הפסח, היינו כבר הגיע הזמן של שחיטת הפסח וחל עליו חובת הפסח והקרבן פסח הוא מצות עשה חמורה שיש חיוב כרת במי שלא הקריב את הפסח במזיד, הוא חייב כרת, ואדם זה אם הוא יטמא את עצמו לקרובים מתבטל הוא מלעשות את הפסח, הרי שמצות הפסח שהיא מצוה חמורה שחייבים בה כרת דוחה את החיוב שלו להטמא לקרובים והוא לא נטמא לקרובים, וכמו כן כשהוא הולך למול את בנו שגם מילה היא מצות עשה חמורה, שהרי על מילה אדם שלא מל את עצמו והוא לא מהול הוא חייב כרת, הרי שמילה היא ג"כ מצות עשה חמורה שחייבים עליה כרת ולכן אפילו שהוא שמע שמת לו מת אין הוא נטמא כדי לא להתבטל מהמצוה של למול את בנו.

ורש"י מביא בסוף העמוד שיש מי שפירשו כאן מה שהוא הולך למול את בנו הכוונה לצורך הקרבת הפסח, כי הרי יש הלכה מילת זכריו מעכב בפסח, היינו אדם שיש לו בן למול ועדיין לא מל אותו זה מעכב אותו מלהיות כשר להקרבת הפסח, אז לכן הוא מל את בנו כדי שיוכל להקריב את הפסח, או בזה אנחנו אומרים שלא צריך להטמא להם, ומה שרש"י הזכיר שכבר הגיע זמן שחיטת הפסח וחל עליו חובת הפסח הסביר זאת בהגהות מלא הרועים שכוונת רש"י לדברי הגמרא בסוכה דף כ"ו שם מבואר שהם טימאו את עצמם לקרוביהם ולא הקריבו את הפסח ועל זה הם באו כמו שמפורש בתורה בפר' בהעלותך לומר שהם היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו להקריב את הפסח במועדו ואז הקב"ה אמר למשה להקריב פסח שני, זה בגלל שהם טימאו את עצמם לפני שהגיע הזמן של שחיטת הפסח, אבל כאן שכבר הגיע זמן שחיטת הפסח וחל החובת פסח אין החובת פסח נדחית מפני החיוב שלו להטמא לקרובים ולהתעסק בקבורתם.

יכול הייתי סבור לומר כשם שאינו מטמא להם כמו שלא מטמא את עצמו לקרובים כשהוא שמע שמת לו מת כך אינו מטמא למת מצוה אז הוא גם לא צריך לטמא את עצמו למת מצוה תלמוד לומר ולאחותו על זה בא הפסוק לאחותו ללמד לאחותו הוא דאינו מטמא

- דף כ' ע"א

אבל מטמא הוא למת מצוה, כך היא הדרשה בברייתא ללמוד מ"ולאחותו".

ומזה שואלת הגמרא אמאי למה הוא מטמא את עצמו למת מצוה לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' הרי מה שאתה מחייב אותו להתעסק בקבורתו של אותו מת מצוה זה משום כבוד הבריות, כבודו של המת שלא ישאירו אותו מוטל בבזיון בדרך אלא יעסקו בקבורתו, הרי שכבוד הבריות דוחה דבר תורה ודוחה את שחיטת הפסח שהוא מתבטל בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת, דוחה את מילת בנו בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת, דוחה את מילת בנו בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת בקבורתו של המת מצוה שזה

שלמדנו בעמוד א' על אלעזר בן חנוך שנתנדה על שפקפק בנט"י, ואילו המגילת אסתר ושאר המפרשים דנים ליישב את שיטת הרמב"ם שלא יקשה עליו מגמרא זאת שהקשה הרמב"ן.

[הגמרא אמרה אמר ר' יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק, הוא חייב לפשוט את הבגדים כדי לא לעבוד על האיסור של לבישת כלאים שעטנו צמר ופשתים יחדו, מ"ט אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב, חייב האדם לבזות את עצמו ולפשוט את בגדיו שיש בהם לבישתם איסור כלאים ואינו חס על כבודו מפני שהתורה צותה לא לעבור על האיסור הזה של כלאים.]

ועל זה מביאה עכשיו הגמרא תא שמע (במדבר ו') ולאחותו מה תלמוד לומר.

פסוק זה נאמר בפרשת נשא אצל הנזיר שהתורה אומרת על נפש מת לא יבא, כל ימי הנזירות אסור לו לנזיר להטמא למתים ולאחר מכן כתוב לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם, והפסוקים האלו באו לדרשה שהרי כשהתורה אמרה על נפש מת לא יבוא כללה התורה את כל המתים ולמה יצאו לפרש שגם לאביו ולאמו ולאחותו לא יטמא, לומדים מזה שזה בא ללמד כך, לאביו לא יטמא, הנזיר אינו מטמא את עצמו לעסוק במיתת אביו ולקבור אותו, פרט למת מצוה שאם הנזיר היה מהלך בדרך ומצא מת מוטל במקום שאין מי שיתעסק בקבורתו זה נקרא מת מצוה שבמת מצוה חייב הנזיר לטפל ולהתעסק ולהתעסק בקבורתו ולהטמא לו, אח"כ כשכתוב לאמו את זה כבר לא צריך כדי ללמד שהנזיר מטמא את עצמו למת מצוה כי את זה יודעים כבר מלאביו אז למה נאמר גם לאמו מה ת"ל, אלא דורש הספרי שזה בא ללמד שאם יש לו לאדם זה שתי קדושות, הוא נזיר וביחד עם זה הוא כהן שכהן ג"כ הוזהר לנפש לא יטמא בעמיו שאסור לו להטמא למתים, אומרת התורה זה שיש בו שתי קדושות גם שהוא נזיר וגם שהוא כהן לאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, גם הוא על אף שיש לו שתי קדושות רק לאמו הוא לא מטמא אבל למת מצוה שאין מי שיתעסק בקבורתו חייב הוא להטמא, לאחיו מה ת"ל, גם כן לאותה דרשה לאחיו הוא דלא מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה שאפילו אם הוא כהן גדול שקדושתו יתרה מקדושתו של כהן הדיוט והוא גם בנוסף לזה נזיר הרי יש לו א"כ קדושה יתירה גם שהוא נזיר וגם שהוא כה"ג אע"פ כן אומר הפסוק לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה, הרי שהברייתא בספרי דרשה לאיזה צורך התורה פירטה לאביו לאמו ולאחיו, ועל זה בא המשך הברייתא שאנחנו כאן עוסקים בה, ולאחות מה ת"ל, ולאיזה צורך כתוב ולאחותו, הרי שבביל נזיר עצמו אין לנו צורך בפסוק הזה כיון שלנזיר כבר אמרנו יש לי את הפסוק לאביו שהוא מטמא למת מצוה, אפילו אם הוא גם כהן יש לי פסוק לאמו, אפילו אם הוא גם כה"ג יש לי פסוק לאחיו, אז אין לי צורך בפסוק לאחותו לענין נזיר, וזו מדה שדורשים בה את התורה "אם אינו ענין" אם אין לי צורך בפסוק לזה תנהו ענין לענין שצריך כן את הדרשה, ולכן הפסוק הזה בא לומר הרי שהיה הולך לשחוט